

Informatīvais ziņojums

**“Par Korupcijas novēršanas un apkarošanas pamatnostādņu 2015.–2020.
gadam īstenošanas 2015.–2018. gadā starpposma novērtējumu”**

**Rīga
2020. gada jūnijā**

Saturs

Izmantoto saīsinājumu saraksts	3
I. Ievads	4
II. Korupcijas novēršanas un apkarošanas pamatnostādņu 2015.–2020. gadam īstenošanas 2015.–2018. gadā novērtējums	7
1. apakšmērķis: Nodrošināt tādu publiskās pārvaldes cilvēkresursu vadības politiku, kas izslēdz motivāciju koruptīvai rīcībai	7
2. apakšmērķis: Izveidot un uzlabot tādu patstāvīgi darbojošos iekšējās kontroles sistēmu, kas maksimāli ierobežo korupcijas rašanās un finanšu līdzekļu, tai skaitā ES un citu ārvalstu finanšu līdzekļu, izkrāpšanas iespējas valsts, pašvaldību vai privātajā sektorā.....	14
3. apakšmērķis: Mazināt sabiedrības toleranci pret korupciju	23
4. apakšmērķis: Nodrošināt soda par likumpārkāpumiem, kas saistīti ar dienesta ļaunprātībām un uzticētās varas nelikumīgu izmantošanu, neizbēgamību.....	27
5. apakšmērķis: Ierobežot naudas varu politikā.....	39
III. Secinājumi un turpmākā rīcība	44

Izmantoto saīsinājumu saraksts

AM	Aizsardzības ministrija
ANO	Apvienoto Nāciju Organizācija
ĀM	Ārlietu ministrija
EK	Eiropas Komisija
EM	Ekonomikas ministrija
ES	Eiropas Savienība
OECD	Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija
OECD Konvencija	OECD Konvencija par ārvalstu amatpersonu kukuļošanas apkarošanu starptautiskajos biznesa darījumos
FKTK	Finanšu un kapitāla tirgus komisija
GRECO	Eiropas Padomes Pretkorupcijas starpvalstu grupa
ĢP	Ģenerālprokuratūra
FID	Finanšu izlūkošanas dienests
FM	Finanšu ministrija
IeM	Iekšlietu ministrija
IUB	Iepirkumu uzraudzības birojs
IKNL	Likums „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā”
IZM	Izglītības un zinātnes ministrija
KL	Krimināllikums
KP	Konkurences padome
KPL	Kriminālprocesa likums
KNAB	Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs
KUI	Korupcijas uztveres indekss
LAD	Lauku atbalsta dienests
LM	Labklājības ministrija
MK	Ministru kabinets
NBS	Nacionālie bruņotie spēki
NVO	Nevalstiskās organizācijas (biedrības un nodibinājumi)
PVD	Pārtikas un veterinārais dienests
TA	Tiesu administrācija
TM	Tieslietu ministrija
VDI	Valsts darba inspekcija
VID	Valsts ieņēmumu dienests
VARAM	Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija
VAS	Valsts administrācijas skola
VI	Veselības inspekcija
VISC	Valsts izglītības satura centrs
VKanc	Valsts kanceleja
VM	Veselības ministrija
VMD	Valsts meža dienests
VK	Valsts kontrole
VP	Valsts policija
VPD	Valsts probācijas dienests
VRS	Valsts robežsardze
VSAA	Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra
VZD	Valsts zemes dienests
ZM	Zemkopības ministrija

I. Ievads

Ar MK 2015. gada 16. jūlijā pieņemto rīkojumu Nr. 393 “Par Korupcijas novēršanas un apkarošanas pamatnostādņēm 2015.–2020.gadam” (turpmāk – Rīkojums Nr.393) tika apstiprinātas Korupcijas novēršanas un apkarošanas pamatnostādnes 2015.–2020. gadam (turpmāk – pamatnostādnes). Tās ir vidēja termiņa attīstības plānošanas dokuments, kas izstrādāts saskaņā ar Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja likuma 7. panta pirmās daļas 1. punktu, kas nosaka, ka KNAB izstrādā korupcijas novēršanas un apkarošanas stratēģiju un valsts programmu, kuru apstiprina MK. Pamatnostādnes nodrošina pēctecību iepriekšējā plānošanas periodā apstiprinātajiem dokumentiem – “Korupcijas novēršanas un apkarošanas pamatnostādņēm 2009.–2013. gadam”¹, kā arī Korupcijas novēršanas un apkarošanas programmai 2009.–2013. gadam².

Pamatnostādņu 11. sadaļā “Pārskatu sniegšanas un novērtēšanas kārtība” ir noteikts, ka KNAB, nodrošinot pamatnostādņu īstenošanu, ir atbildīgs par pamatnostādņu īstenošanu kopumā, koordinē un kontrolē pamatnostādņēs paredzēto uzdevumu un pasākumu izpildi. Tāpat noteikts, ka par attiecīgo pamatnostādņēs iekļauto pasākumu un uzdevumu īstenošanu noteiktā atbildīgā institūcija nodrošina uzdevumu un pasākumu izpildi noteiktos termiņos un tām piešķirto budžeta līdzekļu ietvaros, kā arī iesniedz KNAB informāciju par uzdevumu izpildes gaitu un rezultātiem līdz 2018. gada 1. jūlijam (starpposma novērtējuma informatīvajam ziņojumam).

Atbilstoši Rīkojuma Nr. 393 5. punktā noteiktajam KNAB sagatavo un Ministru prezidentam iesniedz noteiktā kārtībā MK pamatnostādņu īstenošanas starpposma novērtējumu līdz 2018. gada 1. novembrim par laikposmu no 2015. gada līdz 2018. gadam (neieskaitot). Pamatnostādņu 11. sadaļā “Pārskatu sniegšanas un novērtēšanas kārtība” precizēts, ka KNAB iesniedz MK pamatnostādņu īstenošanas starpposma novērtējumu par periodu no 2015. līdz 2017. gadam.

Pamatnostādņēs ietvertu uzdevumu un pasākumu izpildē kopumā ir iesaistītas visas valsts un pašvaldību institūcijas, kā arī publiskas personas kapitālsabiedrības, lai sasniegtu pamatnostādņēs izvirzīto korupcijas novēršanas un apkarošanas politikas virsmērķi: **ievērojot institūciju labas pārvaldības un cilvēkresursu efektīvas vadības principu, nodrošināt jebkuras institūcijas vai organizācijas uzticamu darbību.**

KNAB ir apkopojis institūciju sniegto informāciju par pamatnostādņēs ietvertu uzdevumu un pasākumu izpildi, kā arī sasniegtajiem rezultātiem un ir sagatavojis informatīvo ziņojumu “Par Korupcijas novēršanas un apkarošanas pamatnostādņu 2015.–2020. gadam īstenošanas 2015.–2018. gadā starpposma novērtējumu”.

Korupcijas novēršanas un apkarošanas politikas **centrālais princips 2015.–2020. gadam ir publiskā un privāta sektora pārvaldes uzticamība.** Lai to sasniegtu, ir jāievēro:

- 1) **institūciju un organizāciju labas pārvaldības princips**, kas ietver tiesiskuma, atklātības, vienlīdzības, objektivitātes, samērīguma, tiesiskās noteiktības, tiesiskās pašlāvības, saprātīga termiņa ievērošanas, līdzdalības, caurskatāmības un efektivitātes principu;
- 2) **cilvēkresursu efektīvas vadības princips**, kas ietver taisnīga nopelnu izvērtējuma, ētiskuma, atklātuma, atbildības, vienlīdzības, sabiedrības interešu ievērošanas, patvaļas aizlieguma un tiesiskās pašlāvības principu.

Laika posmā no 2015.–2018. gadam KNAB ir mērķtiecīgi strādājis atbilstoši pamatnostādņēs izvirzītajām korupcijas un krāpšanas novēršanas un apkarošanas politikas prioritātēm, proti:

¹ Apstiprinātas ar MK 2009. gada 21. maija rīkojumu Nr. 326 “Par Korupcijas novēršanas un apkarošanas pamatnostādņēm 2009.-2013. gadam”

² Apstiprināta ar MK 2009. gada 24. septembra rīkojumu Nr. 654 “Par Korupcijas novēršanas un apkarošanas programmu 2009.-2013. gadam”

- 1) pārorientēt pretkorupcijas un krāpšanas apkarošanas politiku no ārējās kontroles, ko realizē kontroles institūcijas, uz resoru un institūciju iekšējo kontroli;
- 2) panākt atklātumu publiskās pārvaldes cilvēkresursu atlasē un ētiska, motivēta, kompetenta personāla nodrošināšanu visā publiskajā pārvaldē un tiesu varā;
- 3) veicināt sabiedrības tolerances pret korupciju mazināšanos un sabiedrības līdzdalību politikas veidošanas procesā;
- 4) uzsākt īstenot korupcijas un krāpšanas ierobežošanas pasākumus privātajā sektorā.

Pamatnostādnēs 2015.–2020. gadam ir definēti kopumā pieci apakšmērķi un 15 rīcības virzieni, lai tos sasniegtu:

1. apakšmērķis: Nodrošināt tādu publiskās pārvaldes cilvēkresursu vadības politiku, kas izslēdz motivāciju koruptīvai rīcībai

- 1.1. rīcības virziens: Personu loka, uz kuru attiecināmi preventīvie pretkorupcijas pasākumi, pārskatīšana;
- 1.2. rīcības virziens: Publiskās pārvaldes cilvēkresursu vadības uzlabošana, veicinot ētiskumu un mazinot korupcijas un interešu konflikta riskus.

2. apakšmērķis: Izveidot un uzlabot tādu patstāvīgi darbojošos iekšējās kontroles sistēmu, kas maksimāli ierobežo korupcijas rašanās un finanšu līdzekļu, tai skaitā ES un citu ārvalstu finanšu līdzekļu, izkrāpšanas iespējas valsts, pašvaldību vai privātajā sektorā

- 2.1. rīcības virziens: Iekšējās kontroles sistēmas pilnveide, uzturēšana un uzraudzība valsts, pašvaldību institūcijās un kapitālsabiedrībās;
- 2.2. rīcības virziens: Publiskās mantas un finanšu līdzekļu, tai skaitā ES fondu un citu ārvalstu finanšu palīdzības instrumentu izlietojuma likumības nodrošināšana;
- 2.3. rīcības virziens: Godprātības stiprināšana un korupcijas risku novēršana tiesu varas un tai piederīgo amatpersonu vidū;
- 2.4. rīcības virziens: Korupcijas novēršanas pasākumu ieviešana privātajā sektorā.

3. apakšmērķis: Mazināt sabiedrības toleranci pret korupciju

- 3.1. rīcības virziens: Personu un grupu, kas nepārstāv valsts sektoru, iesaistīšana korupcijas novēršanā un sabiedrības neiecietības pret korupciju un tās radītajiem draudiem veicināšana;
- 3.2. rīcības virziens: Trauksmes cēlēju aizsardzības pilnveidošana un sabiedrības informēšana par ziņošanas iespējām konstatēto likumpārkāpumu gadījumos.

4. apakšmērķis: Nodrošināt soda par likumpārkāpumiem, kas saistīti ar dienesta ļaunprātībām un uzticētās varas nelikumīgu izmantošanu, neizbēgamību

- 4.1. rīcības virziens: Efektīvu, proporcionālu un atturošu administratīvo vai kriminālo sodu par izdarītajiem pārkāpumiem noteikšana;
- 4.2. rīcības virziens: Ārvalstu un starptautisko organizāciju amatpersonu kukuļošanas novēršana un apkarošana;
- 4.3. rīcības virziens: Atbildības piemērošana par īpašuma izšķērdēšanu, piesavināšanos vai citu līdzīgu valsts amatpersonas nelikumīgu rīcību ar īpašumu;
- 4.4. rīcības virziens: Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršana un noziedzīgi iegūtu līdzekļu atgūšanas iespēju veicināšana;
- 4.5. rīcības virziens: Preventīvo pretkorupcijas organizāciju efektīva darbība un neatkarības nodrošināšana, t.sk. paplašinot un izplatot zināšanas par korupcijas novēršanu;

5. apakšmērķis: Ierobežot naudas varu politikā

- 5.1. rīcības virziens: Politisko organizāciju finansēšanas atklātuma nodrošināšana un naudas lomas politikā mazināšana;
- 5.2. rīcības virziens: Sabiedrības līdzdalības politikas veidošanas procesā veicināšana.

Šajā informatīvajā ziņojumā pamatnostādnēs izvirzīto uzdevumu izpildes gaita un ietekme uz vēlamajiem sasniedzamajiem mērķiem ir vērtēta atbilstoši iepriekš definētajiem

rezultatīvajiem rādītājiem, apkopojot informāciju par institūciju īstenotajiem pasākumiem un fiksējot pieejamos statistikas rādītājus.

Informatīvajam ziņojumam “Par Korupcijas novēršanas un apkarošanas pamatnostādņu 2015.–2020. gadam īstenošanas 2015.–2018. gadā starpposma novērtējumu” pievienoti divi pielikumi:

1. pielikums “Korupcijas novēršanas un apkarošanas pamatnostādņu 2015.–2020. gadam uzdevumu un pasākumu izpilde 2015.–2018. gadā”, kas ietver informāciju par plānoto uzdevumu/ pasākumu izpildes statusu;

2. pielikums “Korupcijas novēršanas un apkarošanas pamatnostādņu 2015.–2020. gadam politikas rezultāti, darbības rezultāti un rezultatīvie rādītāji to sasniegšanai”.

Gatavojot informatīvo ziņojumu par Korupcijas novēršanas un apkarošanas pamatnostādņu 2015.–2020. gadam īstenošanu 2015.–2018. gadā un vērtējot izvirzīto uzdevumu/ pasākumu izpildes progresu, ir noskaidroti tie uzdevumi, kas būtu virzāmi kā prioritāri un turpināmi pamatnostādņu plānošanas perioda ietvaros un, iespējams, arī pēc 2020. gada (skat. 1. pielikumā).

Informatīvā ziņojuma sadaļā “Secinājumi un turpmākā rīcība” ir iekļautas būtiskākās atziņas par pamatnostādņu uzdevumu izpildes gaitu, kā arī priekšlikumi turpmākai rīcībai vēlamo pamatnostādnēs izvirzīto mērķu sasniegšanai.

II. Korupcijas novēršanas un apkarošanas pamatnostādņu 2015.–2020. gadam īstenošanas 2015.–2018. gadā novērtējums

1. apakšmērķis: Nodrošināt tādu publiskās pārvaldes cilvēkresursu vadības politiku, kas izslēdz motivāciju koruptīvai rīcībai

Pamatnostādnēs definētais apakšmērķis paredz divus galvenos rīcības virzienus:

- 1) Personu loka, uz kuru attiecināmi preventīvie pretkorupcijas pasākumi, pārskatīšana;
- 2) Publiskās pārvaldes cilvēkresursu vadības uzlabošana, veicinot ētiskumu un mazinot korupcijas un interešu konflikta riskus.

1.1. Personu loka, uz kuru attiecināmi preventīvie pretkorupcijas pasākumi, pārskatīšana

Pārskata periodā TM, KNAB un VID atbilstoši savai kompetencei, reaģējot uz iepriekš konstatētajām nepilnībām normatīvajā regulējumā, ir izstrādājušas grozījumus, lai precizētu personu loku, uz kuru attiecināmi preventīvie pretkorupcijas pasākumi. Jau paralēli pamatnostādņu izstrādei TM izstrādāja grozījumus KL, kas stājās spēkā 2014. gada 14. jūnijā, precizējot KL 316. pantā valsts amatpersonas jēdzienu. Proti, šā panta pirmā daļa nosaka, ka “par valsts amatpersonām uzskatāmi valsts varas pārstāvji, kā arī ikviena persona, kura pastāvīgi vai uz laiku izpilda valsts vai pašvaldības dienesta pienākumus, tai skaitā valsts vai pašvaldības kapitālsabiedrībā, un kurai ir tiesības pieņemt lēmumus, kas saistoši citām personām, vai kurai ir tiesības veikt uzraudzības, kontroles, izmeklēšanas vai sodīšanas funkcijas vai rīkoties ar publiskas personas vai tās kapitālsabiedrības mantu vai finanšu līdzekļiem.” Savukārt minētā panta trešajā daļā noteikts, ka “par valsts amatpersonām uzskatāmas arī starptautisko organizāciju, starptautisko parlamentāro asambleju un starptautisko tiesu amatpersonas un minēto institūciju deleģētās personas, kā arī jebkura persona, kura ieņem likumdevēja, izpildvaras vai tiesu varas amatu ārvalstī vai jebkurā tās administratīvajā vienībā, neatkarīgi no tā, vai šī persona amatā ir iecelta vai ievēlēta, kā arī jebkura persona, kura veic publisku funkciju ārvalsts, tai skaitā tās administratīvās vienības, valsts aģentūras vai valsts uzņēmuma interesēs.”

Valsts amatpersonu loka būtiski precizējumi ir veikti arī IKNL 4. pantā, paplašinot valsts amatpersonu loku un attiecīgi to personu skaitu, uz kuriem attiecas IKNL valsts amatpersonām noteiktie pienākumi, ierobežojumi un aizliegumi. Saskaņā ar IKNL (redakcija spēkā no 2016.gada 1.janvāra) 4.panta pirmās daļas 26.punktu arī maksātspējas administrators citustarp ir uzskatāms par valsts amatpersonu, līdz ar to, tam ir saistoši IKNL valsts amatpersonai noteiktie pienākumi, ierobežojumi un aizliegumi. Pielīdzinot administratorus valsts amatpersonām un attiecinot uz viņiem IKNL regulējumu, tikusi pastiprināta administratoru darbības kontrole ar mērķi novērst personisko vai mantisko ieinteresētību amatpersonas darbībā, vienlaikus veicinot sabiedrības uzticēšanos administratoriem. Latvijas Republikas tiesībsarga vērtējumā, valsts amatpersonas statusa noteikšana un ar to saistītie pienākumi, ierobežojumi, kā arī atbildība par to nepildīšanu ir visefektīvākais administratora darbības caurskatāmības un uzraudzības veicināšanas līdzeklis³.

Atbilstoši VID rīcībā esošajai informācijai 2017. gadā Latvijā valsts amatpersonas statusā bijušas 57 676 personas no aptuveni 223 tūkstošiem vispārējā valdības sektorā strādājošajiem⁴.

³ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2016. gada 22. februāra lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2015-04-01. Skat.: http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2015/01/2015-04-01_Lemums_izbeigšana.pdf

⁴ Sākusies valsts amatpersonu deklarāciju par 2017. gadu iesniegšana. (16.02.2018.) Skat.: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/293420-sakusies-valsts-amatpersonu-deklaraciju-par-2017-gadu-iesniegsana-2018>

1.2. Publiskās pārvaldes cilvēkresursu vadības uzlabošana, veicinot ētiskumu un mazinot korupcijas un interešu konflikta riskus

2015. gadā salīdzinājumā 2012. gadu ir statistiski vērojams publiskās pārvaldes darbības efektivitātes rādītāja⁵ kāpums – no 75,83 punktiem uz 83,65 punktiem, taču 2017. gadā šis būtiskais efektivitātes izrāviens samazinājies, Latvijai atkrītot uz 78,85 punktu novērtējumu. Ar šo rādītāju starptautiska kvalitatīva pētījuma ietvaros tiek vērtēta publisko pakalpojumu kvalitāte, civildienesta kvalitāte un tā neatkarība no politiskā spiediena, kā arī politikas izstrādes un īstenošanas kvalitāte. Šie rādītāji atspoguļo datu kopumu, kas ir iegūti no vairākiem pētniecības institūtiem, nevalstiskām organizācijām, starptautiskām organizācijām un uzņēmumiem privātajā sektorā.

EK 2017. gada oktobrī publiskotajā pētījumā (“Īpašais Eirobarometrs 470”, Korupcija⁶) noskaidrota Latvijas iedzīvotāju **korupcijas uztvere Latvijā** saskarsmē ar valsts un pašvaldību institūcijām. Apgalvojumam, ka vietējās un reģionālajās iestādēs pastāv korupcija 2017. gadā pilnībā piekrita 24% respondentu, drīzāk piekrita 45%. Savukārt apgalvojumam, ka korupcija pastāv valsts iestādēs, pilnībā piekrita 28% respondentu, bet drīzāk piekrita 46% respondentu. Pētījumā, precizējot kukuļdošanas, kukuļņemšanas un varas ļaunprātīgas izmantošanas personīgās interesēs izpausmes iespējamus virzienus un jomas, konstatēts, ka 2017. gadā līdere negatīvā nozīmē sabiedrības uztverē bijusi policija un muita ar 63%, secīgi ar 59% amatpersonas, kuras izvērtē valsts konkursus. Tāpat kā negodprātīgas novērtētas arī amatpersonas, kuras izsniedz būvatļaujas (59%). Savukārt ar 58% seko politiskās partijas, veselības aprūpes sistēma (57%), bet inspektoros (veselības aizsardzība, drošība, būvniecība, nodarbinātība, pārtikas kvalitāte, sanitārā inspekcija un licencēšana) kā negodprātīgus uztver 54% respondentu. Salīdzinoši daudzu respondentu uztverē (47%) negodprātīga rīcība tiek saistīta ar amatpersonām, kas izsniedz atļaujas uzņēmējdarbības veikšanai.

Uzņēmēji ir viena no sabiedrības grupām, kam ir pastāvīga saskarsme ar valsts un pašvaldības institūcijām un to personālu. Tādēļ, analizējot publiskās pārvaldes darbību, kā arī meklējot iespējas to uzlabot, ir būtiski apzināties, kā publisko pārvaldi uztver uzņēmējs un kādus šķēršļus tas saskata veiksmīgas sadarbības realizēšanā.

2016. gadā SIA UNO MOSSA pēc KNAB pasūtījuma veica pētījumu “Latvijas uzņēmēju viedoklis par korupciju komercdarbības vidē, risinot jautājumus valsts un/vai pašvaldības institūcijās”⁷, kura mērķis bija noskaidrot Latvijas uzņēmēju⁸ viedokli par korupciju komercdarbības vidē, risinot jautājumus valsts un/vai pašvaldības institūcijās, kā arī noskaidrot, kādi ir korupcijas rašanās cēloņi un kurās jomās korupcija ir visvairāk izplatīta.

Institūcijas, kuras vairāk kā 60% uzņēmēji novērtējuši par “vairāk negodīgām, nekā godīgām” vai “negodīgām”, ir parlaments (Saeima), pašvaldību deputāti un Latvijas valdība (MK). Tikai nedaudz vairāk kā 50% no respondentiem – uzņēmējiem uzskata, ka pašvaldību būvvaldes, VID (54,1%), ceļu policija (56,1%) un pašvaldības darbinieki (56,1%) ir “ne godīgi, ne negodīgi”, “vairāk godīgi, nekā negodīgi” vai “godīgi”.

Savukārt **kontrolējošajām iestādēm**, kā PVD (71,7%), VDI (72,4%), FKTK (73,8%), VRS (74,5%), VP (75,7%) **uzņēmēji 2016. gadā devuši pozitīvu vērtējumu vairāk kā 70% atbilžu.**

⁵ The Worldwide Governance Indicators. Skat.: <http://info.worldbank.org/governance/wgi>

⁶ Īpašais Eirobarometrs 470, Korupcija, Latvija, 2017. gada oktobris. Skat.: https://www.knab.gov.lv/upload/2019/ebs_470_fact_lv_lv-1.pdf

⁷ Pētījums “Latvijas uzņēmēju viedoklis par korupciju komercdarbības vidē, risinot jautājumus valsts un/vai pašvaldības institūcijās”, 2016. gada novembris. Skat.: https://www.knab.gov.lv/upload/2018/gala_zinojums.pdf

⁸ Pētījuma izlasē ieļauti uzņēmumi no Rīgas, Rīgas rajona, Jelgavas, Jūrmalas un Siguldas

Kā galvenie korupciju veicinošie apstākļi valsts un pašvaldību iestādēs uzņēmēju vērtējumā minēti: draugu un paziņu būšana, amatpersonu alkatība, mantrausība un savtīgums, atbildības trūkums, valstiskas domāšanas trūkums, birokrātija, procedūru sarežģītība, atklātības, caurspīdīguma trūkums, ekonomiskā situācija valstī, reālu sodu neesamība, nesodāmības apziņa, kā arī kontroles trūkums, visatļautība. Kā pirmos soļus situācijas uzlabošanā uzņēmēji saskata reālus un bargus sodus, amatpersonu pastiprinātu kontroli, korupcijas risku novēršanu, nodrošināt lielāku atklātību un procedūru caurspīdīgumu. Tomēr jāatzīmē, ka 2016. gadā salīdzinājumā ar 2012. gadu par 1,8% palielinājies arī to iedzīvotāju skaits (9,8%)⁹, kuri, atbildot uz jautājumu, kas ir galvenie korupciju veicinošie apstākļi valsts un pašvaldības iestādēs, kā iemeslu kukuļdošanai Latvijas iedzīvotāju aptaujā minējuši amatpersonu zemo atalgojumu.

Vērtējot ikvienas aptaujas datus, kurā respondentiem lūgts sniegt viedokli un priekšstatu par koruptīvo situāciju valstī, ir jāņem vērā, ka būtiska loma katra respondenta viedokļa veidošanā ir medijos izplatītajai informācijai, privātās un neformālās sarunās pārrunātiem notikumiem un pieredzes stāstiem, pat, ja pašam respondentam nav bijusi tieša pieredze un saskarsme ar koruptīvām darbībām vai citu neoficiālu paņēmieni izmantošanu sadarbībā ar valsts un pašvaldību institūcijām. To apliecina arī iepriekšminētā uzņēmēju aptauja, kurā respondenti atzīst, ka informāciju par negodīgiem vai šaubīgiem darījumiem valsts un pašvaldības iestādēs galvenokārt saņēmuši no masu informācijas līdzekļiem (31,9%), no draugu un paziņu personiskās pieredzes 25,6%, no dažādiem stāstiem par kādu uzņēmēju pieredzi – 21,9%. **Vismazāk informācijas par negodīgiem vai šaubīgiem darījumiem valsts un pašvaldību iestādēs nākuši no personīgās pieredzes – tie ir 16,6%.**

Lai sekmētu tādas publiskās pārvaldes cilvēkresursu vadības politiku, kas izslēdz motivāciju koruptīvai rīcībai, kā arī lai uzlabotu publiskās pārvaldes cilvēkresursu vadību, veicinot ētiskumu un mazinot korupciju un interešu konflikta riskus, pamatnostādņēs pārskata periodā bija izpildei izvirzīts 21 uzdevums. No minētajiem uzdevumiem izpildīti ir 14 uzdevumi, no kuriem 5 turpināmi, pastāvīgā izpildē ir 1 uzdevums, daļēji izpildīti 4 uzdevumi, no kuriem 1 uzdevums turpināms, savukārt nav izpildīti, bet turpināmi 2 uzdevumi. Turpmāk norādīti būtiskākie paveiktie pasākumi pārskata periodā izvirzītā mērķa sasniegšanai.

1.2.1. Izglītošanas pasākumi pretkorupcijas jautājumos

Pārskata periodā kā KNAB, tā arī citas par pamatnostādņu uzdevumu izpildi atbildīgās institūcijas atbilstoši savām iespējām un kapacitātei veikušas nepieciešamos pasākumus plānoto rezultātu sasniegšanai. Detalizētāku izklāstu par uzdevumu izpildes gaitu un statusu skatīt 1.pielikumā. Tomēr kā nozīmīgākos soļus ceļā uz cilvēkresursu vadības politikas uzlabošanu būtu jāmin **apjomīgie un intensīvie izglītošanas pasākumi**. Pārskata periodā KNAB ir intensīvi un mērķtiecīgi strādājis valsts un pašvaldību institūciju personāla izglītošanas jomā par pretkorupcijas, interešu konflikta novēršanas, publiskās pārvaldes ētikas, iekšējās kontroles un korupcijas risku novēršanas jautājumiem, izglītošanas pasākumu skaitu salāgojot ar pieejamajiem cilvēkresursiem šīs funkcijas veikšanai.

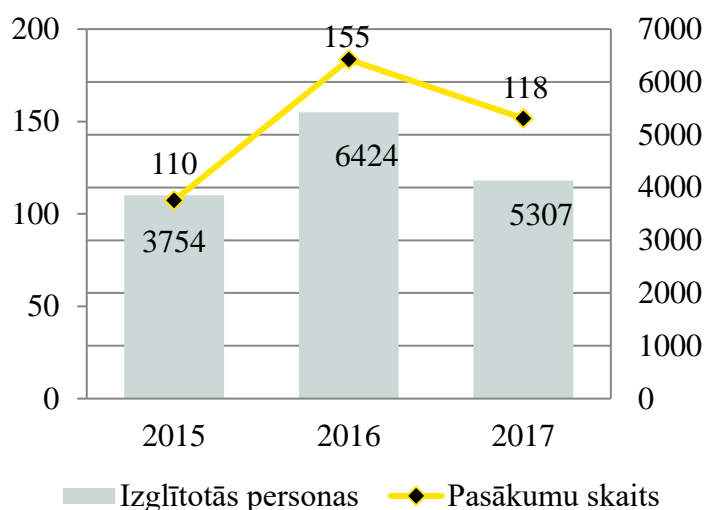
2015. gadā KNAB turpināja iepriekšējos gados praktizēto valsts un pašvaldību amatpersonu un darbinieku izglītošanu gan par interešu konflikta novēršanas jautājumiem un korupcijas cēloņiem un sekām, gan arī par korupcijas risku identificēšanu un novēršanu. 2015. gadā organizēti **110** semināri, kuros apmācītas **3754** amatpersonas (skat. 1. attēlu).

Analizējot KNAB praksi par amatpersonu saukšanu pie administratīvās atbildības par IKNL pārkāpumiem, ir secināts, ka **lielu daļu pārkāpumu izdara pašvaldību amatpersonas, pieņemot lēmumus interešu konflikta situācijā**, tāpēc 2015. gadā viena no

⁹ Pētījumu centra SKDS Latvijas iedzīvotāju aptauja, 2016. gada oktobris. Skat.: https://www.knab.gov.lv/uploa d/2018/attieksme_pret_korupciju_aptauja_2016.pdf

prioritārajām jomām bija pašvaldību amatpersonu izglītošana, tai skaitā, pašvaldību deputātu, iestāžu vadītāju, iepirkumu komisiju locekļu izglītošana.

2015. gadā no **110** izglītošanas pasākumiem **49** bija par interešu konflikta novēršanas un publiskās pārvaldes ētikas jautājumiem, tai skaitā IKNL normu skaidrošana, **32** par tēmu “Korupcija un tās izpausmes formas, korupcijas un krāpšanas riski un to novēršana”, **4** izglītošanas pasākumi par OECD Konvencijas par ārvalstu amatpersonu kukuļošanas apkarošanu starptautiskajos biznesa (turpmāk – OECD Konvencija) darījumos ieviešanu un **25** izglītošanas pasākumi par citām tēmām, tai skaitā par lobēšanu, iekšējās kontroles pasākumiem, korupcijas riskiem medicīnā, pamatnostādnēs noteiktajiem uzdevumiem publiskas personas institūcijām un jautājumiem, kas skar valsts finansējumu politiskajām partijām.

1. attēls. Izglītošanas pasākumu un dalībnieku skaits laikā no 2015. gada līdz 2017. gadam.

2016. gadā par korupcijas cēloņiem un sekām, interešu konflikta novēršanas, lobēšanas, iekšējās kontroles (korupcijas novēršanas jautājumos), publiskās pārvaldes ētikas jautājumiem organizēti **115 semināri ar kopējo dalībnieku skaitu 6424**. Minēto izglītojošo pasākumu tēmas: “Interešu konflikta novēršana un valsts amatpersonu profesionālā ētika”, “Korupcija, tās cēloņi un sekas, izpausmes formas, korupcijas un krāpšanas riski”, “Korupcijas riski publisko iepirkumu procedūrās”, “Iestāžu iekšējās kontroles pasākumi korupcijas risku novēršanai”, “Korupcijas novēršana medicīnā” (Rīgas Stradiņa universitātes 1. kursa medicīnas studentiem), “Par OECD Konvencijas par ārvalstu amatpersonu kukuļošanas apkarošanu starptautiskajos biznesa darījumos ieviešanu”, “Lobēšanas atklātība”.

Uzskaitītajos semināros piedalījušās valsts amatpersonas un darbinieki, tajā skaitā ierēdņi, iestāžu vadītāji, iestāžu vadītāju vietnieki, pašvaldību domju priekšsēdētāji, pašvaldību domju priekšsēdētāju vietnieki, izpilddirektori, pagasta pārvalžu vadītāji, deputāti, iepirkumu komisiju locekļi un studenti.

2017. gadā par pretkorupcijas, interešu konflikta novēršanas, publiskās pārvaldes ētikas, iekšējās kontroles un korupcijas risku novēršanas jautājumiem KNAB amatpersonas organizēja un vadīja **118 seminārus** ar kopējo dalībnieku skaitu – **5307 dalībnieki**. Saskaņā ar VAS informāciju 2017. gadā ES fondu projekta “Valsts pārvaldes cilvēkresursu

profesionālā pilnveide korupcijas novēršanas un ēnu ekonomikas mazināšanas jomā” ietvaros apmācītas un sertifikātas par kursu apmeklējumu ieguvušas **1122** personas.

Godīgas amatpersonas, godīgi, uz konkurenci balstīti publiskie iepirkumi ir viens no būtiskiem faktoriem, lai veicinātu tautsaimniecības izaugsmi un investoru piesaisti. Pārskata periodā FM, IUB, KNAB, KP un VAS ir nodrošinājušas metodiskas apmācības iepirkumu speciālistiem, kā arī amatpersonām, kas uz laiku iekļautas iepirkumu komisijas sastāvā, lai mazinātu pieļautos pārkāpumus iepirkumu procedūru norisē (tostarp ES līdzfinansētajos projektos). Nodrošinātas arī apmācības iepirkumu speciālistiem, attīstot to spējas preventīvi identificēt pretendentu iespējamās prettiesiskas darbības piedāvājumu sagatavošanas procesā (piem., karteļu veidošana), tādējādi novēršot negodprātīgas uzņēmējdarbības prakses tālāku atbalstīšanu ar valsts un pašvaldības līdzekļiem līgumu noslēgšanas gadījumā (Skat. pamatnostādņu uzdevumu 2.11. un 2.12. izpildes aprakstu 1. pielikumā).

Realizējot zināšanu pārbaudes testus dažādos izglītošanas pasākumos, secināts, ka ir pieaudzis to valsts amatpersonu skaits, kas labi pārzina pretkorupcijas prasības. **2015. gadā 86%¹⁰, bet 2017. gadā 88%¹¹ no KNAB vadīto lekciju apmeklētājiem zināšanu testu pārbaudēs demonstrējuši labas zināšanas par korupcijas un interešu konflikta novēršanas jautājumiem.**

1.2.2. Tālākizglītotāju apmācības

Vēl viens būtisks solis, lai panāktu plašāku tvērumu korupcijas novēršanai valsts un pašvaldību institūcijās, ir 2015. gadā ieviestā, bet 2013. gadā kā pilotprojekts **uzsāktā tālākizglītotāju pretkorupcijas jautājumos publiskas personas institūcijās sagatavošanas programma**. 2015. gadā apliecinājumus par kursa apguvi saņēmuši 27 tālākizglītotāji, 2016. gadā – 16, 2017. gadā – 16 tālākizglītotāji. Tālākizglītotāju sagatavošanas programmā piedalījušās šādas lielākās institūcijas: VP, VID, VRS, NBS, VSAA, FKTK, VPD, VDI, VZD, AM, LAD, PVD, VMD, Valsts policijas koledža, Valsts robežsardzes koledža, akciju sabiedrība “Latvijas valsts meži”, kā arī Rēzeknes, Liepājas, Daugavpils, Jēkabpils, Smiltenes, Valmieras, Cēsu, Ikšķiles, Ogres Jelgavas, Rīgas pašvaldība u.c. 2017. gadā Birojs turpinājis sniegt metodisko atbalstu tālākizglītotājiem, pēc nepieciešamības sniedzot atbalstu prezentāciju sagatavošanā, apmācību materiālu izstrādē, kā arī konsultējot apmācību satura jautājumos. Šī pasākuma galvenais mērķis ir stiprināt institūciju iekšējo kontroli, veicināt caurskatāmu procesu vadību, mazinot nepieciešamību pēc ārējās kontroles. Šobrīd KNAB rīcībā nav statistisku datu par apmācīto personu skaitu pašu tālākizglītotāju rīkotajos izglītojošajos pasākumos.

1.2.3. Atklātības un taisnīguma veicināšana valsts un pašvaldības institūciju personālatlasē

Analizējot KNAB rīcībā esošo informāciju par personāla atlasē norisi valsts un pašvaldību institūcijās, secināts, ka institūcijas pārzina un personāla atlasē spēj piemērot gan ārējo normatīvo regulējumu, gan arī institūciju iekšējos normatīvos aktus, kas paredz noteiktas procedūras, lai personāla atlasē ievērotu atklātību, taisnīgumu, efektivitāti un objektivitāti. Lai arī, izsludinot atklātu konkursu uz vakanto amatu, informācijas izplatīšanai tiek izmantoti dažādi informācijas kanāli un šo personālatlasē procedūras daļu varētu raksturot kā atklātu, **nav pilnībā izslēgta iespēja valsts un pašvaldību institūcijās iegūt konkrētu amatu, izmantojot sakarus vai paziņas.**

Institūciju sniegtās atskaites KNAB liecina, ka daļa darbinieku (galvenokārt pašvaldībās, pašvaldību iestādēs un kapitālsabiedrībās) tiek pieņemti darbā bez atklāta

¹⁰ Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja Publiskais gada pārskats (2015). Skat.: https://www.knab.gov.lv/upload/knab_gada_parskats_2015.docx

¹¹ Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja ziņojums “Par Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja darbību 2017. gadā”. Skat.: https://www.knab.gov.lv/upload/2018/knab_01022018_zinojums_2017rezultati-2.pdf

konkursa. Pašvaldības šādu personāla piesaistes izvēli pamato kā ērtu un ātrāku iespēju operatīvi nodrošināt iestādi ar trūkstāšo personālu – īpaši mazkvalificētu, tehnisku vai īslaicīgu (tostarp sezonas) darbu veikšanai. Tāpat pašvaldības akcentē nepieciešamību nodrošināt institūciju darba nepārtrauktību kritiska darbinieku (bieži speciālistu) trūkuma apstākļos dažādās pašvaldību iestādēs. Tomēr šāda “ugunsgrēka dzēšanas” pieeja personālatlasē nesniedz sabiedrībai pārliecību par pilnībā atklātu, taisnīgu un objektīvu pārvaldi. Lai nodrošinātu kompetentu un profesionālu iestāžu personālu, vienlaikus vairojot sabiedrības uzticēšanos valsts un pašvaldības iestādēm kopumā, ir nepieciešams stingri turēties pie minēto principu ievērošanas.

1.2.4. Valsts pārvaldes vērtības un ētikas principi

Zema uzticēšanās valdībām un valsts pārvaldei skar daudzas pasaules valstis. Pētījumi norāda uz uzticēšanās kritumu pēdējā desmitgadē gan ES, gan OECD valstīs.¹² 2017. gada *Eurobarometer* aptaujā vairums valstu (18 no 28 ES dalībvalstīm) iedzīvotāju, tajā skaitā Latvijas, vairāk neuzticas, nekā uzticas savas valsts valdībai (*national Government*)¹³, un šajā aptaujā Latvija ierindojas 25. vietā starp 28 valstīm. Savukārt citā *Eurobarometer* aptaujā par uzticēšanos valsts pārvaldei (*public administration*) noskaidrots, ka Latvijā valsts pārvaldei uzticība ir samērā zema, proti, 30 % iedzīvotāju pauduši, ka drīzāk tai uzticas, vairākums (59 %) drīzāk neuzticas, 11 % nezina savu nostāju.¹⁴

Pārskata periodā pirmo reizi tiesiskajā regulējumā ir izdevies noteikt vienotas valsts pārvaldē nodarbināto vērtības un ētikas pamatprasības, proti, **2018. gada 21. novembrī pieņemti MK ieteikumi Nr. 1 “Valsts pārvaldes vērtības un ētikas pamatprincipi”**¹⁵. To mērķis ir veicināt vienotu izpratni par valsts pārvaldes vērtībām un uz tām balstītiem ētikas pamatprincipiem, kā arī tiem atbilstošu rīcību, sekmējot labu pārvaldību un vairojot sabiedrības uzticēšanos un veicinot lēmumu pieņemšanas kvalitāti. Ieteikumi attiecas uz MK padotībā esošajām iestādēm un tajās nodarbinātajiem – amatpersonām, ierēdņiem un darbiniekiem. Vienlaikus jānorāda, ka jau no 2002. gada 10. maija IKNL 22.pantā nostiprināts valsts amatpersonu uzvedības (ētikas) noteikumu ietvars, kas paredz, ka valsts amatpersonas darbojas atbilstoši attiecīgajā profesijā, jomā vai nozarē apstiprinātajiem uzvedības (ētikas) kodeksiem, kā arī tās atsakās no savu amata pienākumu veikšanas vai valsts amatpersonas amata savienošanas visos gadījumos, kad ētisku apsvērumu dēļ varētu tikt apšaubīta tās darbības objektivitāte un neitralitāte.

OECD savā rekomendācijā “Par valsts godprātību”¹⁶ ir aicinājis uz kopīgo ētisko vērtību, principu un normu konsekventu saskaņošanu un ievērošanu publiskajā sektorā, norādot, ka tas ietver tiesu varu, likumdevējvaru, izpildvaru un valsts pārvaldi. Tādējādi Valsts pārvaldes vērtības un ētikas pamatprincipus var (un būtu vēlams) ievērot arī citās valsts un pašvaldību institūcijās, kuras nav padotas MK, ja vien normatīvajos aktos nav noteikts citādi.

Ceļš līdz šīm vienotajām definētajām valsts pārvaldes vērtībām un ētikas pamatprincipiem Latvijā ieldzis vismaz 10 gadu. Taču **turpmāk uzmanība būs jāvelta sekmīgai MK ieteikumu Nr. 1 “Valsts pārvaldes vērtības un ētikas pamatprincipi” ieviešanai un pielāgošanai institūciju darba ikdienā.** Atbilstoši MK apstiprinātajiem ieteikumiem 2018. gadā, institūcijām gada laikā jāpārņem tajos noteiktais, tostarp

¹² OECD. Trust and Public Policy: How Better Governance Can Help Rebuild Public Trust. OECD. 2017. European Research Centre for Anti-Corruption and State-Building, Hertie School of Governance. “Public integrity and Trust in Europe”, 2015.

¹³ Special Eurobarometer 461. Designing Europe's Future: Trust in institutions, April 2017.

¹⁴ Standard Eurobarometer 88. Public Opinion in the EU, Autumn 2017.

¹⁵ MK 2018.gada 21.novembra ieteikumi Nr. 1 “Valsts pārvaldes vērtības un ētikas pamatprincipi”. Skat.: <https://likumi.lv/ta/id/303328-valsts-parvaldes-vertibas-un-etikas-pamatprincipi>

¹⁶ C(2017)5 Recommendation of the OECD Council on Public Integrity. OECD, 2017. Skat.: <https://acts.oecd.org>

nepieciešamības gadījumā jāaktualizē ētikas kodeksi, kā arī iestādēm (vai resora ietvaros) jāievēlē vai jānorīko uzticības personas ētikas jautājumos. Tādējādi, būtu nepieciešams noteiktā laika periodā izvērtēt, kā institūcijas MK ieteikumos noteikto īsteno praksē.

1.2.5. Ētika un likumdevējvara

Uzticības krīzi zināmā mērā 2017. gadā piedzīvojušas arī politiskās partijas. *Eurobarometer 2017.* gada pētījums atklāj, ka pārliecinošs vairākums (85%) respondentu norāda, ka drīzāk neuzticas politiskajām partijām, bet tikai 9 % respondentu drīzāk uzticas tām, savukārt 6% nezina savu nostāju.¹⁷ Šo uzticības vai neuzticības sajūtu politiskajām partijām, kā arī to pārstāvjiem Saeimā, sabiedrībā veido daudzu notikumu un politisku lēmumu kopums. Bet vienlīdz būtiska Saeimas tēla veidošanā ir katra politiķa rīcība un tās ētiskais ietvars.

GRECO Latvijas Ceturtās kārtas novērtējuma ietvaros jau 2012. gadā izteica vairākas rekomendācijas, kuras ir izpildāmas, veicot grozījumus normatīvajos aktos, t.sk. Saeimas kārtības rullī:

ii. ieviest normatīvo regulējumu, kas nosaka kārtību, kādā parlamenta deputāti komunicē ar lobētājiem un citām iesaistītajām pusēm, kas mēģina ietekmēt likumdošanas procesu;

iii. (i) pārskatīt un aktualizēt Saeimas Ētikas kodeksu un (ii) papildināt to ar praktiskiem pasākumiem, kas sniegtu atbilstošas vadlīnijas un ieteikumus Saeimas locekļiem par regulējumu, kas saistīts ar ētiku un korupcijas novēršanu;

v. tālāk attīstīt un skaidri noformulēt iekšējos Saeimas mehānismus Ētikas kodeksa ievērošanas nodrošināšanai, kā arī interešu konfliktu novēršanai, ar nolūku nodrošināt to aktīvu ieviešanu un efektivitāti.

Pamatnostādņu pārskata periodā laikā no 2015. līdz 2017. gadam pamatnostādņu 2.14. uzdevums, paredzēja 2016. gadā pārskatīt Saeimas deputātu ētikas kodeksu un sniegt priekšlikumus tā aktualizācijai, papildinot to ar praktiskiem pasākumiem, kas sniegtu atbilstošas vadlīnijas un ieteikumus Saeimas locekļiem par regulējumu, kas saistīts ar ētiku un korupcijas novēršanu (skat.1.pielikumu). Tomēr sadarbība ar Saeimu uzdevuma izpildē bijusi kūtra. GRECO savā Ceturtās novērtēšanas kārtas ziņojumā par Latviju pieprasījusi izlēmīgāku Saeimas un atsevišķu tās deputātu rīcību, kas apliecinātu tās apņēmību īstenot paškontroles pasākumus un uzņemties atbildību, risinot interešu konfliktus un citus ar godprātīgumu saistītus jautājumus. **KNAB nākamajos gados cer uz lielāku Saeimas interesi un iesaisti Saeimas pašregulācijas īstenošanā, vērstoties pret faktiskiem un potenciāliem interešu konfliktiem un sodot tos, kuri neievēro ētiskas uzvedības standartus.**

1.2.6. Normatīvā regulējuma pilnveide interešu konflikta novēršanai valsts amatpersonu darbībā

Laika posmā no 2015. līdz 2017. gadam KNAB ir turpinājis darbu pie IKNL pilnveides. Ir pamatnostādņu uzdevumi, kuru izpildi izdevies realizēt plānotajā termiņā, bet ir arī tādi, kuru izpilde objektīvu apstākļu dēļ nav bijusi iespējama vai tā rezultējusies vēlāk – ārpus pārskata perioda. Ar pamatnostādņu uzdevumu izpildes progresu iespējams iepazīties starpziņojuma 1.pielikumā (skat. 2.20., 2.21., 2.22., 2.23., 2.24., 2.25., 2.26. uzdevumu).

KNAB pastāvīgi pēc nepieciešamības veic analīzi par problēmjautājumiem IKNL normu piemērošanā, reaģējot uz amatpersonu jautājumiem vai lūgumiem sniegt skaidrojumus konkrētām tiesību normām, sagatavojot un publiskojot institūcijas tīmekļvietnē skaidrojumus problemātiskāko tiesību normu piemērošanai. Diemžēl finanšu trūkuma dēļ pārskata periodā nav izdevies nodrošināt padziļināta pētījuma veikšanu par IKNL piemērošanas praksi, uzdevuma izpildē piesaistot ekspertus ārpus KNAB, bet to plānots darīt tiklīdz tas būs iespējams.

¹⁷ Standard Eurobarometer 88. Public Opinion in the EU. Autumn 2017.

2. apakšmērķis: Izveidot un uzlabot tādu patstāvīgi darbojošos iekšējās kontroles sistēmu, kas maksimāli ierobežo korupcijas rašanās un finanšu līdzekļu, tai skaitā ES un citu ārvalstu finanšu līdzekļu, izkrāpšanas iespējas valsts, pašvaldību vai privātajā sektorā

Pamatnostādņēs definētais apakšmērķis paredz četrus galvenos rīcības virzienus:

- 1) Iekšējās kontroles sistēmas pilnveide, uzturēšana un uzraudzība valsts, pašvaldību institūcijās un kapitālsabiedrībās;
- 2) Publiskās mantas un finanšu līdzekļu, tai skaitā ES fondu un citu ārvalstu finanšu palīdzības instrumentu izlietojuma likumības nodrošināšana;
- 3) Godprātības stiprināšana un korupcijas risku novēršana tiesu varas un tai piederīgo amatpersonu vidū;
- 4) Korupcijas novēršanas pasākumu ieviešana privātajā sektorā.

2.1. Iekšējās kontroles sistēmas pilnveide, uzturēšana un uzraudzība valsts, pašvaldību institūcijās un kapitālsabiedrībās

Iekšējā kontrole ir jebkuras institūcijas vai uzņēmuma īstenots pasākumu kopums, kas vērsts uz mērķu efektīvu sasniegšanu, vienlaikus novēršot korupcijas un interešu konflikta riskus.

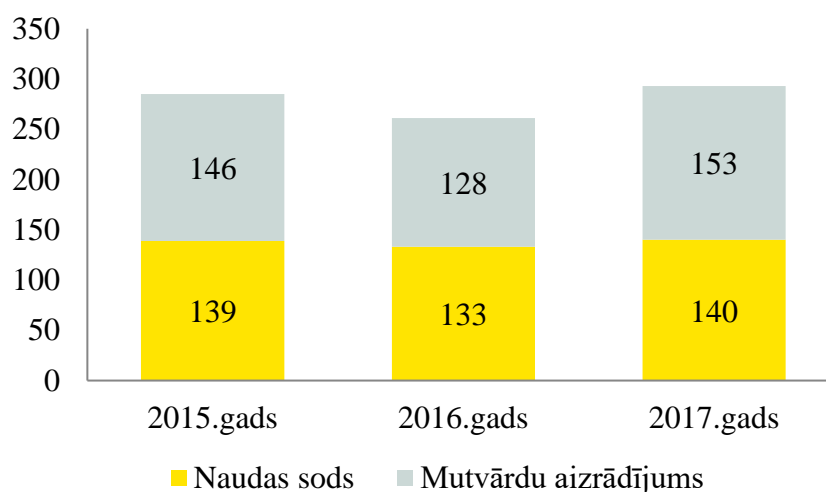
Atbilstoši Pamatnostādņu 6. nodaļas „Uzdevumu un pasākumu plāns” 3.8. uzdevumam, KNAB, sākot ar 2015. gadu (ik pēc diviem gadiem), bija jāizstrādā informatīvie ziņojumi par korupcijas riskam īpaši pakļauto institūciju iekšējās pretkorupcijas kontroles sistēmas novērtējumu, balstoties uz kuru, jāsniedz rekomendācijas konstatēto korupcijas risku novēršanai, tai skaitā jāizstrādā priekšlikumus MK noteikumu vai vadlīniju pilnveidošanai. Uzdevuma izpildes ietvaros KNAB sagatavojis divus informatīvos ziņojumus¹⁸, atspoguļojot apkopoto aktuālo situāciju valsts un pašvaldību institūciju iekšējās pretkorupcijas kontroles jomā 2015. un 2017. gadā.

Vērtējot KNAB rīcībā esošo informāciju, visbiežāk pārkāptās IKNL normas valsts un pašvaldību institūcijās ir:

- amata savienošanas ierobežojumi(6. un 7. p.);
- administratīvo aktu izdošanas, uzraudzības, kontroles, izziņas vai sodīšanas funkciju veikšanas un līgumu slēgšanas ierobežojumi(11. p.);
- ierobežojums rīkoties ar publiskas personas institūcijas mantu (18. p.);
- komercdarbības ierobežojumi (10. p.).

KNAB 2015. gadā ir pieņēmis lēmumus piemērot sodu vai izteikt mutvārdu aizrādījumu par konstatētiem IKNL pārkāpumiem (turpmāk – lēmumi) 285 valsts amatpersonām, 2016. gadā 261 valsts amatpersonai un 2017. gadā 293 valsts amatpersonām (*skat. 2. attēlu*).

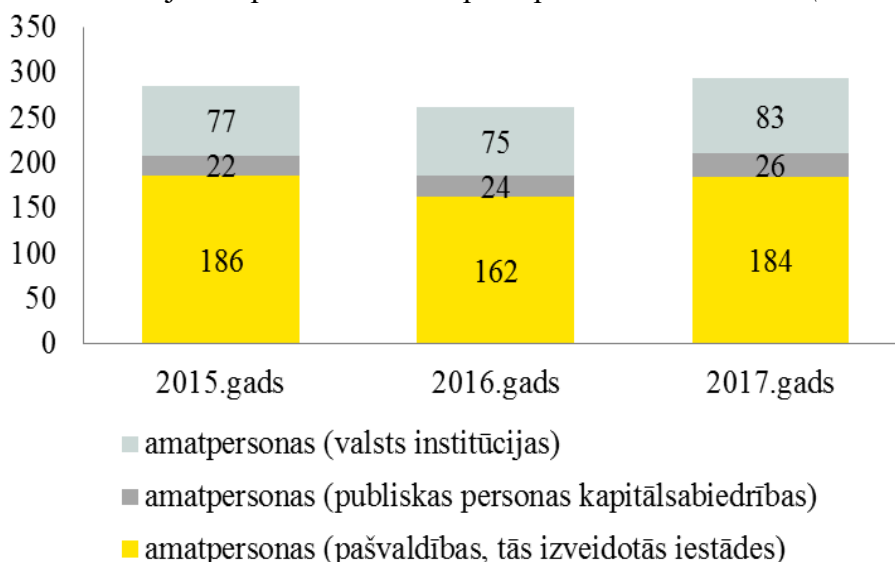
¹⁸ Skat. 1) 2016. gada 29. janvāra informatīvais ziņojums “Par iekšējās pretkorupcijas kontroles sistēmas novērtējumu publiskas personas institūcijās” (MK reģ. nr. 2016-TA-102); 2) 2018. gada 19. jūlija informatīvais ziņojums “Par iekšējās pretkorupcijas kontroles sistēmas novērtējumu publiskas personas institūcijās” (MK reģ. nr. 2018-TA-1453)

2. attēls. Biroja pieņemtie lēmumi par IKNL pārkāpumiem laika posmā no 2015. gada līdz 2017. gadam

Secināms, ka 2015. un 2017. gadā Birojs biežāk pieņēmis lēmumus izteikt mutvārdu aizrādījumu par IKNL pārkāpumiem nekā piemērojis naudas sodu. Minētais varētu liecināt, ka, piemēram, biežāk atklātais pārkāpums ir maznozīmīgs, un, iespējams, nezināšanas dēļ nav ievērota normatīvajos aktos noteiktā procedūra. Tomēr, salīdzinot ar 2016. gadu, 2017. gadā kopumā ir palielinājies Biroja pieņemto lēmumu par IKNL pārkāpumiem skaits valsts amatpersonu darbībā.

Vērojama tendence, ka kopš 2015. gada ir pieaudzis publiskas personas kapitālsabiedrībās strādājošo valsts amatpersonu skaits, kuru darbībā konstatēti IKNL normu pārkāpumi un ir piemērots naudas sods vai izteikts mutvārdu aizrādījums. Savukārt 2017. gadā, salīdzinot ar 2016. gadu, ir pieaudzis arī to valsts amatpersonu skaits, kuras ir nodarbinātas valsts institūcijās un pašvaldībā un ir pārkāpušas IKNL noteikto (*skat. 3. attēlu*).

3. attēls. Valsts amatpersonu skaits, kuru darbībā konstatēti IKNL normu pārkāpumi

KNAB veiktās institūciju aptaujas dati liecina, ka **2017. gadā no aptaujātajām 1525 institūcijām tikai 687 institūcijās ir izstrādāts pretkorupcijas pasākumu plāns**. Proti, neskatoties uz to, ka iepriekšējā perioda KNAB izstrādātās Korupcijas novēršanas un apkarošanas programmas 2009.–2013. gadam 4. nodaļas 7. apakšnodaļas 26. punkts paredzēja to, ka jau 2014. gadā visām valsts pārvaldes iestādēm un pašvaldībām ir jābūt izstrādātiem

pretkorupcijas pasākumu plāniem, tā tomēr nav. Bet jāatzīmē, ka, salīdzinot ar 2015. gadu, kopējais izstrādāto pretkorupcijas pasākumu plānu skaits ir pieaudzis par 8.4%¹⁹.

Atsevišķās pašvaldībās ir izstrādāts vienots pretkorupcijas pasākumu plāns, kurš ir saistošs arī tās izveidotajām iestādēm un/vai kapitālsabiedrībām. Pašvaldību izveidotās iestādes, kurām pretkorupcijas pasākumu plānu ir izstrādājusi pašvaldība, ne vienmēr ir informētas, piemēram, kādi pretkorupcijas pasākumi ir noteikti un kāda informācija šajā pretkorupcijas pasākumu plānā ir iekļauta. Institūcijas, izstrādājot pretkorupcijas pasākumu plānu, ne vienmēr identificē korupcijas riskam pakļautās funkcijas, darbības jomas vai procesus un veicamos pasākumus korupcijas riska mazināšanai, kas rada bažas, ka pretkorupcijas plānu pieņemšana varētu būt tikai formalitāte.

Ir uzlabojies ziņošanas par pārkāpumiem mehānisms. 2017.gadā no 1525 aptaujātajām institūcijām 475 (31.1%) institūciju iekšējos normatīvajos aktos ir paredzēta kārtība, kādā institūciju nodarbinātie var ziņot par iespējamiem attiecīgās institūcijas nodarbināto pārkāpumiem. Iekšējās pretkorupcijas kontroles sistēmas ietvaros institūcijas identificē iespējamus pārkāpumus un ziņo par tiem atbildīgajām institūcijām. KNAB 2017. gadā saņemto un izvērtēto iesniegumu, sūdzību un institūciju nosūtītās informācijas skaits ir audzis par 95 salīdzinājumā 2016. gadu. Norādāms, ka 2017. gadā 18.7% (par 2.1% vairāk nekā 2016. gadā) gadījumos institūcijas sniedza informāciju par tajās nodarbināto valsts amatpersonu iespējamu interešu konfliktu vai IKNL noteikto ierobežojumu un aizliegumu pārkāpumiem.

Informācija, kura tiek iegūta no nodarbināto ziņošanas par iespējamiem pārkāpumiem institūcijā, ir noderīga izmantošanai pretkorupcijas pasākumu plāna izstrādē, kā arī var tikt izmantota, lai uzlabotu iekšējos normatīvos aktus un/vai pilnveidotu procedūras institūcijā. Lai mazinātu valsts amatpersonu konstatēto IKNL pārkāpumu skaitu, institūcijas vadītājam ir jānodrošina IKNL normu skaidrojošie pasākumi. Vadītājam būtu jāveicina ziņošana institūcijā arī, piemēram, par ētikas normu pārkāpumiem (t.sk. šķietamo interešu konfliktu) un citiem pārkāpumiem, jo, nenovēršot pārkāpumu īsā laika posmā, tas var "pāraugt" IKNL normu pārkāpumos vai pat koruptīvās darbībās. 2017. gadā ir palielinājies (par 16 personām vairāk kā 2015. gadā) to personu skaits, pret kurām lūgts celt apsūdzību koruptīvu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanā un kuras ir (vai bija) nodarbinātas pašvaldībās vai to izveidotajās iestādēs.

Kā jau norādīts iepriekš, KNAB atbilstoši tā kapacitātei pastāvīgi nodrošina publiskas personas institūciju pārstāvjiem izglītošanas seminārus par korupcijas un interešu konflikta novēršanas jautājumiem. Taču aizvien ne visās institūcijās to administrācija savām valsts amatpersonām, kuru amats pakļauts korupcijas un interešu konflikta riskam, plāno un nodrošina apmācības par aktuālajiem jautājumiem interešu konflikta un korupcijas novēršanā.

Nolūkā panākt vienotu izpratni par pamatprasībām iekšējās kontroles sistēmas izveidošanai korupcijas un interešu konflikta riska novēršanai, pārskata periodā KNAB strādājis pie vienota ārējā normatīvā akta publiskas personas institūcijām (t.sk. pašvaldībām un publiskas personas kapitālsabiedrībām) izstrādes. Tā rezultātā **2017. gada 27. oktobrī stājās spēkā MK 2017.gada 17.oktobra noteikumi Nr. 630 "Noteikumi par iekšējās kontroles sistēmas pamatprasībām korupcijas un interešu konflikta riska novēršanai**

¹⁹ Informatīvais ziņojums "Par iekšējās pretkorupcijas kontroles sistēmas novērtējumu publiskas personas institūcijās" (2018). Skat. https://www.knab.gov.lv/lv/legislations/zino/543895-informativais_zinojums_par_ieksejas_pretkorupcijas_kontroles_sistemas_novertejumu_publiskas_personas_institucijas.html

publiskas personas institūcijā²⁰ (turpmāk – Ministru kabineta noteikumi Nr. 630). Minētie noteikumi ir secīgs solis iepriekšējam KNAB darbam pretkorupcijas jomā, kad, izstrādājot pamatnostādnes, kā viena no korupcijas un krāpšanas novēršanas un apkarošanas politikas prioritātēm noteikta pretkorupcijas un krāpšanas apkarošanas politikas pārorientācija no ārējās kontroles uz resora un institūcijas iekšējo kontroli.

Savukārt, lai nodrošinātu Ministru kabineta noteikumu Nr. 630 izpildi un veicinātu izpratni par iekšējās kontroles sistēmas pamatprasībām korupcijas un interešu konflikta riska novēršanai institūcijās, 2017. gadā KNAB priekšnieks izveidoja starpinstitūciju darba grupu vadlīniju izstrādei. **2018. gada janvārī ar KNAB priekšnieka rezolūciju apstiprinātas vadlīnijas par iekšējās kontroles sistēmas pamatprasībām korupcijas un interešu konflikta riska novēršanai publiskas personas institūcijā**²¹. Minēto vadlīniju mērķis ir sniegt ieteikumus, metodisku palīdzību un piemērus korupcijas risku novēršanai, ieviešot Ministru kabineta noteikumos Nr. 630 noteiktās pamatprasības. Vienlaikus vadlīnijās ir iekļauta informācija un praktiski padomi, piemēram, kā veidot iekšējās pretkorupcijas kontroles vidi, kā identificēt, analizēt, novērtēt korupcijas riskus un noteikt pasākumus korupcijas riska mazināšanai.

KNAB mērķis arī turpmākajos gados būs aktualizēt institūciju iekšējās kontroles sistēmas nozīmi korupcijas novēršanā, vienlaikus stiprinot institūcijas vadītāja lomu iekšējās kontroles pasākumu īstenošanā un nosakot vadītāja atbildību par iekšējās kontroles sistēmas neefektīvu pārvaldību.

2.2. Publiskās mantas un finanšu līdzekļu, tai skaitā ES fondu un citu ārvalstu finanšu palīdzības instrumentu izlietojuma likumības nodrošināšana

Publiskas personas finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanas likums (turpmāk – Izšķērdēšanas novēršanas likums) iezīmē normatīvas robežas, pēc kurām ir jāvadās valsts un pašvaldību iestādēm publiskās mantas un finanšu līdzekļu izlietojuma likumības nodrošināšanai. Izšķērdēšanas novēršanas likuma mērķis ir panākt, lai publiskas personas finanšu līdzekļi un manta tiktu izmantota likumīgi un atbilstoši iedzīvotāju interesēm, novērst to izšķērdēšanu un nelietderīgu izmantošanu, kā arī ierobežot valsts amatpersonu korupciju.

Saskaņā ar Izšķērdēšanas novēršanas likuma 2. panta pirmo daļu publiska persona rīkojas ar saviem finanšu līdzekļiem un mantu likumīgi, tas ir, jebkura rīcība ar publiskas personas finanšu līdzekļiem un mantu atbilst ārējos normatīvajos aktos paredzētajiem mērķiem, kā arī normatīvajos aktos noteiktajai kārtībai. Tāpat Izšķērdēšanas novēršanas likuma 3. panta 1. un 2. punkts nosaka, ka publiska persona, kā arī kapitālsabiedrība rīkojas ar finanšu līdzekļiem un mantu lietderīgi, tas ir, 1) rīcībai jābūt tādai, lai mērķi sasniegtu ar mazāko finanšu līdzekļu un mantas izlietojumu; 2) manta atsavināma un nododama īpašumā vai lietošanā citai personai par iespējami augstāku cenu; 3) manta iegūstama īpašumā vai lietošanā par izdevīgāko cenu.

Diemžēl laikā no 2015. – 2017. gadam VK savu veikto revīziju ietvaros vairākkārt ir konstatējusi novirzes no Izšķērdēšanas novēršanas likumā minētā mērķa, norādot gan uz nepārdomātu un nelietderīgu institūciju rīcību ar finanšu līdzekļiem, gan citkārt konstatētām pretlikumīgām darbībām.

²⁰ MK 2017.gada 17.oktobra noteikumi Nr. 630 “Noteikumi par iekšējās kontroles sistēmas pamatprasībām korupcijas un interešu konflikta riska novēršanai publiskas personas institūcijā”. Skat.: <https://likumi.lv/ta/id/294518-noteikumi-par-ieksejas-kontroles-sistemas-pamatprasibam-korupcijas-un-interesu-konflikta-riska-noversanai-publiskas-personas>

²¹ Vadlīnijas par iekšējās kontroles sistēmas pamatprasībām korupcijas un interešu konflikta riska novēršanai publiskas personas institūcijā Skat.: https://www.knab.gov.lv/upload/2018/knab_vadlinijas_iekseja_kontrole.docx

2015. gadā VK vērsa uzmanību trīs galvenajiem virzieniem, kuros būtu nepieciešami uzlabojumi, lai padarītu efektīvu valsts finansējuma izlietojumu, pirmkārt, lielo projektu īstenošana, īpaši informācijas un komunikāciju tehnoloģiju jomā, otrkārt, valsts un pašvaldību kapitālsabiedrību pārvaldība, treškārt, politikas plānošana sabiedrībai nozīmīgās jomās²². Kā būtiskākās neveiksmes plānošanā, kas nesušas līdzīgu finanšu nelietderīgu izlietojumu, 2015. gadā izceltas E-veselības ieviešana Latvijā, kur VK revīzijas laikā secināja, ka iztērēti 14 miljoni euro, bet 46% plānoto pasākumu nav uzsākti un nav pieejams neviens no plānotā 31 e-pakalpojuma.²³ Tāpat neefektīvi notikusi elektronisko dokumentu saņemšanas un uzglabāšanas infrastruktūras izveide. Cerētais jaunais informācijas un vēstures liecību uzglabāšanas produktus (sistēma), kas izmaksāja 4 miljonus euro, reāli netiek lietota un nesniedz solītos ieguvumus.

VK konstatējusi arī nepamatoti iztērētus 3,8 miljonus euro infrastruktūras attīstības plānošanā Krievu salā ostas aktivitāšu pārceļšanai no pilsētas centra. Finansējums iztērēts, taču konstatētas atkāpes no grafika par vairākiem gadiem, turklāt ostu darbība pilnībā tomēr netiek pārceļta no pilsētas centra arī pēc projekta īstenošanas²⁴.

Arī valsts un pašvaldību kapitālsabiedrību pārvaldībai VK veltījusi kritiku un novērtējusi kā neefektīvu. Tās redzeslokā 2015. gadā bijusi sabiedrība ar ierobežotu atbildību "Rīgas namu pārvaldnieks", kurš, kā VK revīzijā secināts, apzināti manipulējis ar apsaimniekošanas izmaksās iekļaujamiem datiem, sagatavojis neizsekojamas tāmes, radījis pretlikumīgus izdevumus, iespējams, fiktīvi nodarbinātām personām²⁵.

Tāpat būtisku zaudējumu pasažieru pārvadājumu infrastruktūras attīstībā radījusi akciju sabiedrība "Pasažieru vilciens", kas nekompetences un neprasmīgas saimniekošanas rezultātā zaudēja iespēju iegādāties jaunus elektrovilcienus ar ES fondu atbalstu²⁶.

Kā problēma 2015. gadā izcelta arī Satiksmes ministrijas plānošanas un kontroļu trūkums attiecībā uz pašvaldību ielu un ceļu uzturēšanu, jo virs 90% no uzturēšanai un attīstībai paredzētajiem 40 miljoniem ticis tērēts "bedrīšu lāpīšanai".

Problēmu uzskaitījumu varētu turpināt. Nepilnības finanšu apgūvē bijušas arī 2016.²⁷ un 2017. gadā²⁸. Piemēram, VK iebildumus par finansējuma izlietojumu neatbilstoši mērķim savā 2017. gada publiskajā pārskatā adresējusi IeM, VM, MK, ĢP, LM, trūkumu un neatbilstību vērtību aprēķinot pat 17,48 milj. euro apmērā.²⁹

Saskaņā ar IKNL 18. panta pirmo daļu (likuma redakcijā ar grozījumiem, kas stājās spēkā 2015. gada 17. jūnijā) valsts amatpersona drīkst veikt šā likuma 4. panta otrās daļas 3. punktā minētās darbības, kā arī izmantot vai lietot publiskas personas institūcijas mantu un finanšu līdzekļus tikai ārējos normatīvajos aktos paredzētajiem mērķiem un saskaņā ar normatīvajos aktos noteikto kārtību. KNAB savas kompetences ietvaros pārskata periodā pieņēmis **186** lēmumus administratīvo pārkāpumu lietās, konstatējot IKNL 18.panta, kas nosaka valsts amatpersonu ierobežojums rīkoties ar publiskas personas institūcijas mantu, pārkāpumus.

²² Latvijas Republikas Valsts kontroles gada pārskats, 2015. Skat.: <http://www.lrvk.gov.lv/uploads//Publiskie%20gada%20parskati/Prezentacija%20par%202015.gada%20parskatu/vk-prezenta--cija-06.06.2016.pdf>

²³ Turpat.

²⁴ Turpat.

²⁵ Turpat.

²⁶ Turpat.

²⁷ Turpat.

²⁸ Latvijas Republikas Valsts kontroles gada pārskats, 2017. Skat.: <https://www.lrvk.gov.lv/uploads/files/Dokumenti/Par%20mums/Gadap%C4%81rskati/2017.pdf>

²⁹ Turpat.

Korupcijas kontroles rādītājs³⁰ (*control of corruption*), ar kuru mēra apjomu, kādā amatpersonām piešķirtā vara tiek izmantota personīgā labuma gūšanai, liecina, ka attiecībā pret 2012. gadu ar 64,65 punktiem, Latvija līdz 2017. gadam ir uzlabojusi savu rādītāju un novērtēta ar 69,71 punktu. Šis rādītājs tikai par 0,29 punktiem atpaliek no 2020. gada cerētās prognozes pamatnostādņu rezultatīvajos rādītājos.

1. tabula. Globālā pārvaldības rādītāja indikators – korupcijas kontrole

Korupcijas kontroles rādītājs	
Gads	Punktu skaits (no 0 līdz 100)
2012	64,45
2015	67,79
2016	66,83
2017	69,71

Pārskata periodā, vērtējot publiskā sektora izaugsmi un attīstību ceļā uz definēto politikas apakšmērķi *ierobežot korupcijas rašanās un finanšu līdzekļu izkrāpšanas iespējas valsts, pašvaldību vai privātajā sektorā*, ir vērojami mēreni un pakāpeniski uzlabojumi. Atsevišķos aspektos attīstība ir bijusi gausa. Tā, piemēram, **2015. gadā pretkorupcijas pasākumu plāni bija izstrādāti tikai aptuveni 36,6% institūciju, savukārt 2017. gadā 45% institūciju** bija izstrādāti pretkorupcijas pasākumu plāni.

Tomēr vienlaikus ir pieaudzis to pašvaldību skaits, kurās ir ieviestas pretkorupcijas pasākumu procedūras. 2015. gadā 55,1% pašvaldību bija pretkorupcijas pasākumu plāns, savukārt 2017. gadā šāds plāns bija 62,2 % pašvaldību. Jāatzīmē, ka **pavisam 71% pašvaldību ir identificēti, analizēti un novērtēti korupcijas riski pretkorupcijas pasākumu plāna vai iekšējās kontroles sistēmas ietvaros.**

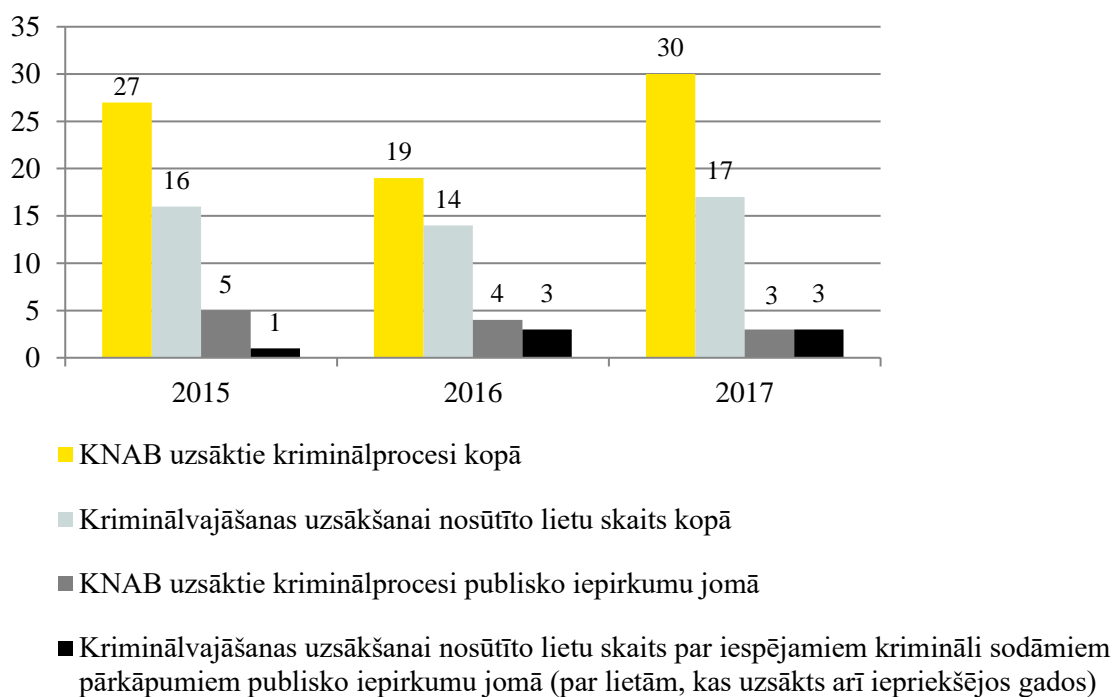
2015. gadā 37.1% valsts kapitālsabiedrību un 37.7% pašvaldību kapitālsabiedrību bija pretkorupcijas pasākumu plāns, savukārt 2017. gadā šāds plāns bija 43,1% valsts kapitālsabiedrību un 40,4% pašvaldību kapitālsabiedrību. Būtiski norādīt, ka pavisam 75% valsts kapitālsabiedrību un 54% pašvaldības kapitālsabiedrību iekšēji ir identificēti, analizēti un novērtēti korupcijas riski pretkorupcijas pasākumu plāna vai iekšējās kontroles sistēmas ietvaros. Līdz ar to secināms, ka **kopumā ir audzis publisko personu kapitālsabiedrību skaits, kur ir ieviestas pretkorupcijas pasākumu procedūras.**

Starptautiskās pretkorupcijas organizācijas *Transparency International* apkopotajā 2017. gada Korupcijas uztveres indeksā (turpmāk – KUI), kas ir visplašāk lietotais korupcijas līmeņa indikators pasaulē, Latvija ar 58 punktiem ierindota 40. vietā starp 180 valstīm. Salīdzinot ar 2015. gadu Latvija pakāpusies indeksā par diviem punktiem, tomēr valstu kopvērtējumā, nepakāpjoties augstāk par 40.vietu. Gan Igaunija, gan arī Lietuva minētajā reitīngā ieņēma augstākas vietas – attiecīgi 21. un 38. vietu. Ņemot vērā, ka Latvija KUI rādītājos jau 2017. gadā atpaliek par diviem punktiem no pamatnostādņēs prognozētā rezultāta, nav pārlicības, ka 2020. gadā Latvija būs sasniegusi plānoto 70 punktu atzīmi.

KUI indeksu veidojošo indikatoru analīze norāda, ka 2017. gadā Latvijā pieaugusi tendence uzņēmējiem dot kukuli valsts amatpersonām, lai iegūtu valsts pasūtījumus. Lai gan KNAB rīcībā esošā krimināllietu statistika šādu tendenci pārskata periodā neapstiprina. Laikā no 2015.–2017. gadam KNAB pieņēmis kopumā 12 lēmumus par kriminālprocesa uzsākšanu publisko iepirkumu jomā. Vienlaikus pārskata periodā KNAB kriminālvajāšanai prokuratūras iestādēm kopā nosūtījis 7 kriminālprocesus, kas saistīti ar iespējamiem krimināli sodāmiem pārkāpumiem publisko iepirkumu jomā (skat.4. attēlu). Secināms, ka šo konstatēto iespējamo

³⁰ The Worldwide Governance Indicators. Skat.: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.aspx#reports>

pārkāpumu īpatsvars nav bijis būtisks attiecībā pret visiem KNAB uzsāktajiem vai kriminālvajāšanai nosūtītajiem kriminālprocesiem noteiktajā laika periodā. Tas, savukārt, norāda uz iespējamu uzņēmēju neziņošanu par tiem zināmiem korupcijas gadījumiem publisko iepirkumu jomā.

4.attēls. KNAB uzsāktie kriminālprocesi publisko iepirkumu jomā un kriminālvajāšanas uzsākšanai nosūtīto lietu skaits par iespējamiem sodāmiem pārkāpumiem publisko iepirkumu jomā attiecībā pret KNAB uzsāktajiem kriminālprocesiem un kriminālvajāšanas uzsākšanai nosūtīto lietu skaitu kopumā 2015., 2016. un 2017. gadā.

KNAB 2017. gadā, lai mazinātu interešu konfliktu un prettiesiskas rīcības ar publiskas personas mantu un finanšu līdzekļiem iespējamību, kā arī lai izskaustu koruptīvus noziedzīgus nodarījumus publiskas personas institūcijās, fokusēja savu darbību uz publiskas personas institūcijām, īpaši pašvaldībām un publiskas personas kapitālsabiedrībām, kas sniedz publiskos pakalpojumus vai realizē apjomīgus preču un pakalpojumu iepirkumus, vai ir iesaistītas ES fondu apgūvē, īpaši būvniecības, transporta, veselības aprūpes, IT tehnoloģiju un citās augstam korupcijas riskam pakļautajās jomās. Minētās KNAB prioritātes ietvertas arī tā darbības stratēģijā 2018.–2019. gadam.

2016. gada 15. decembrī Saeima pieņēma jauno Publisko iepirkumu likumu (stājās spēkā 2017. gada 1.martā). Tā redakcija tapa, lai pārņemtu Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 26. februāra Direktīvu 2014/24/ES par publisko iepirkumu. Direktīvas mērķis citstarp ir iepirkumu noteikumu pārskatīšana un modernizēšana, lai palielinātu publiskā sektora izdevumu efektivitāti, atvieglojot mazo un vidējo uzņēmumu piedalīšanos iepirkumos, un lai dotu iespēju iepirkumu rīkotājiem labāk izmantot publisko iepirkumu kopēju sabiedrisko mērķu atbalstam. Publisko iepirkumu likuma pilnveide tika veikta, izpildot arī ar MK 2015. gada 16. februāra rīkojumu Nr. 78 “Par Valdības rīcības plānu Deklarācijas par Laimdotas Straujumas vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību īstenošanai” apstiprināto Valdības rīcības plāna Deklarācijas par Laimdotas Straujumas vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību īstenošanai uzdevumu Nr. 015, kas ietvēra apņemšanos pilnveidot publisko iepirkumu

sistēmu, t.i., mazināt ēnu ekonomikas ietekmi, ierobežot ārzonās reģistrētu uzņēmumu un uzņēmumu, kuros alga būtiski zemāka par vidējo nozarē, iespējas piedalīties valsts un pašvaldību iepirkumos, palielināt atbildību par izpildes kvalitāti, kā arī iekļaut "zaļā iepirkuma" principus publiskajos iepirkumos.

Ar pamatnostādņu uzdevumiem, kas saistīti ar publiskās mantas un finanšu līdzekļu, tai skaitā ES fondu un citu ārvalstu finanšu palīdzības instrumentu izlietojuma likumības nodrošināšanu, kā arī uzdevumu izpildes gaitas aprakstu aicinām iepazīties 1.pielikuma 4.punktā.

2.3. Godprātības stiprināšana un korupcijas risku novēršana tiesu varas un tai piederīgo amatpersonu vidū

Tiesību zinātņu pētniecības institūta un tirgus un sabiedriskās domas pētījumu centra SKDS 2017. gada decembrī veiktajā pētījumā noskaidrots, ka tikai 39% iedzīvotāju pilnībā uzticas vai drīzāk uzticas Latvijas tiesu sistēmai, kamēr 42% pauž viedokli, ka neuzticas Latvijas tiesu sistēmai. Turklāt tie, kuri tiesu sistēmai neuzticas, vai nu paši ir saskārušies ar tiesu darbu pēdējo 5 gadu laikā (58% no visiem) vai arī saskarsme ar tiesu sistēmu bijusi aptaujāto tuviniekiem (62% no visiem respondentiem).³¹

Līdzīgu respondentu neuzticības pārsvaru tiesu varai uzrāda arī 2017. gada Eirobarometra pētījums, kur noskaidrots, ka tiesu sistēmai kopumā uzticas vien 34% aptaujāto Latvijas iedzīvotāju, kamēr sistēmai neuzticas 52% no respondentiem, savukārt 14% respondentu nebija viedokļa šajā jautājumā.³²

Lai arī bieži publiskajā telpā izskan pārmetumi, ka tiesas darbs ir lēns, lietu izskatīšana ilgst pārāk ilgi, aptauju³³ dati tomēr liecina, ka 72% respondentu drīzāk vēlētos redzēt tiesu sistēmu, kurā ir mazāk netaisnīgu, kļūdainu spriedumu, pat ja tas nozīmē ilgākus tiesu procesus.

Neuzticība tiesu varai, iespējams, ir kopsakarā ar sabiedrības uzskatu, ka tiesneši ir pārākami, to viedoklis ir ietekmējams ar kādiem varas vai materiāliem stimuliem. Proti, EK 2017. gada oktobrī publiskotajā pētījumā ("Īpašais Eirobarometrs 470", Korupcija³⁴) noskaidrots, ka jautājumā, vai, Jūsaprāt, kukuļošana un kukuļņemšana un varas ļaunprātīga izmantošana personīgās interesēs ir izplatīta tiesās (Latvijā), 46% respondenti atbildējuši apstiprinoši. Tas ir satraucošs un vērā ņemams rādītājs, kura uzlabošanā turpmākajos gados būtu mērķtiecīgi jāiesaistās tiesu varas institūcijām, kā arī TM.

Pārskata periodā ir veikti vairāki pasākumi korupcijas risku novēršanai tiesu varas un tai piederīgo amatpersonu vidū (skat. 1. pielikuma 5. sadaļu), kā arī organizēti izglītojoši pasākumi godprātības un ētikas jautājumu aktualizēšanai tiesnešiem un prokuroriem. Tā, piemēram, ir nodrošināta regulāra prokuroru apmācība par korupcijas novēršanas jautājumiem (ieskaitot jautājumus par konfidencialitātes nodrošināšanu un ziņošanu par pārkāpumiem) un ētikas un godprātības jautājumiem, tāpat ir nodrošināts, ka tiesas priekšsēdētāju, tiesnešu un tiesneša amatu kandidātu regulāro apmācību programmā ik gadu iekļauti jautājumi par korupcijas novēršanu, ētiku un godprātīgumu tiesu varā.

³¹ Pētījums konferences "Sabiedriskā viedokļa ietekme uz tiesnešiem un tiesu sistēmu kopumā" vajadzībām, 2017.gada decembris-janvāris. Skat.: http://tzpi.lu.lv/files/2018/01/TZPI_aptaujas-dati_konferenci_122017-1.pdf

³² Eirobarometra 88 aptaujas rezultāti, 2017. Skat.: https://ec.europa.eu/latvia/news/klaj%C4%81-n%C4%81cis-eiobarometrs-88-p%C4%93t%C4%ABjuma-vilnis-%E2%80%9Csabiedrisk%C4%81-doma-eiropas-savien%C4%AB%C4%81%E2%80%9D_lv

³³ Pētījums konferences "Sabiedriskā viedokļa ietekme uz tiesnešiem un tiesu sistēmu kopumā" vajadzībām, 2017.gada decembris-janvāris. Skat.: http://tzpi.lu.lv/files/2018/01/TZPI_aptaujas-dati_konferenci_122017-1.pdf

³⁴ Īpašais Eirobarometrs 470, Korupcija, Latvija, 2017.gada oktobris. Skat.: https://www.knab.gov.lv/upload/2019/eps_470_fact_lv_lv-1.pdf

2.4. Korupcijas novēršanas pasākumu ieviešana privātajā sektorā

EK 2017. gada oktobrī publiskotajā pētījumā (“Īpašais Eirobarometrs 470”, Korupcija³⁵) noskaidrots, ka 52% Latvijas sabiedrības uzskata, ka korupcija ir Latvijas uzņēmējdarbības kultūras sastāvdaļa, bet tikai 29% tam nepiekrīt, savukārt 18% nezina, kuram viedoklim piekrist.

Lai novērstu korupcijas riskus kā vietējā, tā pārrobežu mērogā, ir jārod kompleksa pieeja, proti, jāvēršas pret korupciju ne tikai valsts, bet arī privātajā sektorā, veicinot uzņēmēju izpratni par godprātīgas darbības nozīmi. Bizness bez korupcijas ir viens no sociāli atbildīgas uzņēmējdarbības principiem. Tas ir jāiekļauj ne tikai uzņēmuma iekšējo kārtību regulējošos noteikumos, bet arī jāievieš un jāiedzīvina uzņēmumu praktiskajā darba ikdienā.

Vadošā starptautiskā organizācija cīņā pret korupciju *Transparency International* un nevalstiskā bezpeļņas organizācija *Social Accountability International* jau 2003. gadā izstrādāja iniciatīvu “**Biznesa principi kukuļdošanas novēršanai**”³⁶, kas domāts kā darba rīks uzņēmumiem, lai tie spētu izstrādāt efektīvas procedūras, kas visās darbības jomās novērs kukuļošanu. Kā galvenie godīga biznesa principi izvirzīti, pirmkārt, **uzņēmums aizliedz jebkāda veida kukuļošanu (gan tiešu, gan netiešu)**, otrkārt, **uzņēmums apņemas ieviest programmu pret kukuļošanu**. Šo biznesa principu pamatā ir fundamentālas godīguma, atklātības un atbildības vērtības, kurām būtu jāveido vienots ietvars labai biznesa praksei un riska pārvaldīšanas stratēģijām, kas saistās ar kukuļošanas novēršanu.

Kopš 2014. gada 30. maija Latvija ir OECD Konvencijas dalībvalsts. Šī starptautiskā regulējuma mērķis ir sekmēt uz konkurences principiem balstītu starptautisko uzņēmējdarbību, nosakot dalībvalstu pienākumu novērst un izmeklēt ārvalstu amatpersonu kukuļošanu starptautiskajos darījumos un atbildības piemērošanu gan fiziskajām, gan juridiskajām personām. OECD “Labās prakses vadlīnijas iekšējās kontroles, ētikas un atbilstības jautājumos”³⁷ rekomendē uzņēmumiem ieviest efektīvus iekšējās kontroles pasākumus.

Atgādinot uzņēmējiem par godprātīgas komerciālās darbības nozīmi, KNAB 2015. gadā izstrādāja informatīvos materiālus – infografiku³⁸ un bukletu³⁹, lai aicinātu uzņēmējus novērtēt korupcijas riskus un ieviest to novēršanas pasākumus, izstrādājot ētikas normas, attīstot iekšējās kontroles un ziņošanas mehānismus, kā arī izglītojot un apmācot darbiniekus. Informatīvajos materiālos sniegta informācija arī par juridiskajām personām piemērojamiem piespiedu ietekmēšanas līdzekļiem, ja kukuļošana veikta juridiskas personas interesēs, labā vai tās nepienācīgas pārraudzības vai kontroles rezultātā.

Aizvien pastāv maldīgs uzskats, ka korupcijas un interešu konflikta riski attiecas tikai uz valsts amatpersonām. Iekšējā kontrole ir jebkurā institūcijā vai uzņēmumā īstenojams pasākumu kopums, kas vērsts uz tās mērķu (tostarp korupcijas risku novēršana) efektīvu sasniegšanu. Lai to uzsvērtu, KNAB 2016. gadā publicēja infografiku⁴⁰, kurā norādītas

³⁵ Īpašais Eirobarometrs 470, Korupcija, Latvija, 2017. gada oktobris. Skat.: https://www.knab.gov.lv/upload/2019/ebs_470_fact_lv_lv-1.pdf

³⁶ Biznesa principi kukuļošanas novēršanai, *Transparency International* un *Social Accountability International* iniciatīva, 2013. Skat.: https://delna.lv/wp-content/uploads/old_files/BP_lv_060725_1.pdf

³⁷ Padomes ieteikums par ārvalstu amatpersonu kukuļošanas turpmāko apkarošanu starptautiskos darījumos, OECD, 2009. Skat.: https://www.altum.lv/files/oecd_padomes_ieteikums_par_arvalstu_amatpersonu_kukulosanas_apkarosanu_starptautiskos_darījumos.pdf

³⁸ Godprātīga uzņēmējdarbība, infografika, KNAB.

Skat.: https://www.knab.gov.lv/upload/free/uznemeju_izglitosana/knab_infografika.pdf

³⁹ Godprātīga uzņēmējdarbība, buklets, KNAB. Skat.: https://www.knab.gov.lv/upload/free/uznemeju_izglitosana/knab_buklets.pdf

⁴⁰ Izglītošanas materiāls “Kas ir iekšējā kontrole?”, KNAB. Skat.: https://www.knab.gov.lv/upload/free/izglitotanas_materiali_un_rekomendacijas/iekseja_kontrolle.jpg

patprasības, kas jāievieš jebkurā institūcijā vai uzņēmumā, lai novērstu korupcijas un interešu konflikta riskus.

Pārskata periodā institūcijas ir izpildījušas visus pamatnostādnēs plānotos uzdevumus korupcijas novēršanas pasākumu ieviešanai privātajā sektorā (skat.l.pielikumu), tomēr turpmākajos gados kompetentajām publiskās pārvaldes institūcijām sadarbībā ar nevalstiskajām organizācijām būtu jāveic intensīvāks darbs uzņēmēju izglītošanā par korupcijas riskiem, tās izpausmēm un sekām gan darījumos Latvijā, gan aiz tās robežām.

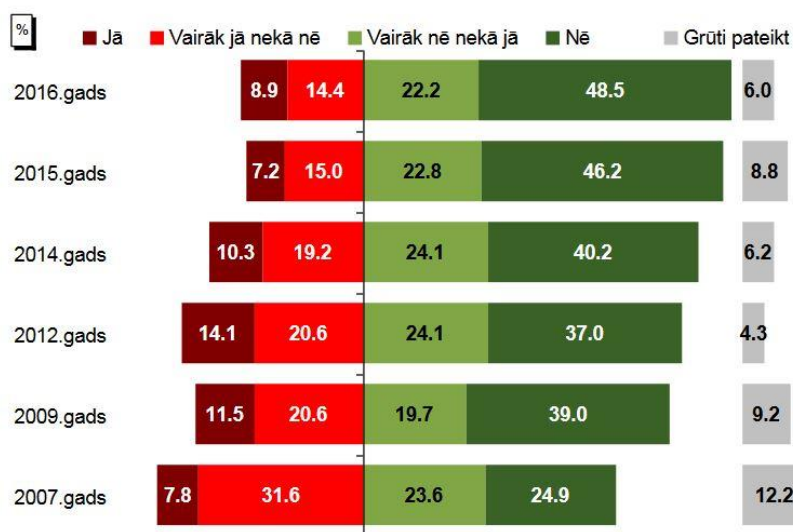
3. apakšmērķis: Mazināt sabiedrības toleranci pret korupciju

Pamatnostādnēs definētais apakšmērķis paredz divus galvenos rīcības virzienus:

- 1) Personu un grupu, kas nepārstāv valsts sektoru, iesaistīšana korupcijas novēršanā un sabiedrības neiecietības pret korupciju un tās radītajiem draudiem veicināšana;
- 2) Trauksmes cēlēju aizsardzības pilnveidošana un sabiedrības informēšana par ziņošanas iespējām konstatēto likumpārkāpumu gadījumos.

3.1. Personu un grupu, kas nepārstāv valsts sektoru, iesaistīšana korupcijas novēršanā un sabiedrības neiecietības pret korupciju un tās radītajiem draudiem veicināšana

Pētījumu centra SKDS 2016. gadā veiktajā pētījumā “Attieksme pret korupciju Latvijā”⁴¹ noskaidrots, ka sabiedrībā ir tendence kļūt neiecietīgākiem pret korupciju. Par to liecina sarūkošais respondentu īpatsvars laika posmā no 2007. līdz 2016. gadam, kas pauduši gatavību dot kukuli valsts amatpersonai, ja tas būtu būtiski savu vai radnieka interesēs (skat. 5. attēlu).

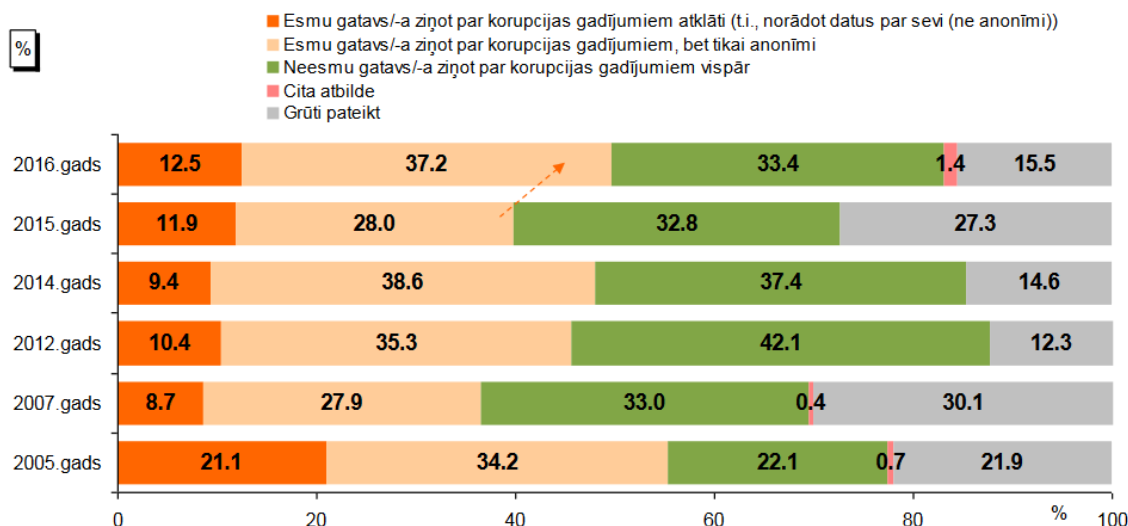

5. attēls. 2007., 2009., 2012., 2014., 2015. un 2016. gada aptauju datu salīdzinājums, respondentiem atbildot uz jautājumu, “vai Jūs personiski esat gatavs/-a dot kukuli valsts amatpersonai, ja tas būtu būtiski Jūsu vai Jūsu radnieku interesēs un problēma tiktu atrisināta?”

Ja 2007. gadā gatavību dot kukuli pauda 39,4% (summējot respondentu atbildes “jā” un “vairāk jā nekā nē”) respondentu, tad 2016. gadā 23,3%. Par galvenajiem iemesliem, kuru dēļ varētu dot kukuli, 2016. gada socioloģiskajā aptaujā atzīta jautājuma (problēmas) ātrāka izskatīšana (33%) un drošība, ka problēma vispār tiks atrisināta (33%). Tomēr sabiedrības attieksmes mērījumi uzrāda neviennozīmīgu rezultātu. Eurobarometra aptaujā 2017. gadā 29% respondentu atzinuši, ka ir pieņemami pasniegt naudu, un 60% atzina, ka ir pieņemami pasniegt dāvanu, ja viņi vēlētos saņemt valsts pakalpojumus. ES šādu atbilžu īpatsvars kopumā bija 14% un 21% līmenī.

⁴¹ Attieksme pret korupciju Latvijā, Pētījumu centrs SKDS, 2016.gada oktobris. Skat.: https://www.knab.gov.lv/upload/2018/attieksme_pret_korupciju_aptauja_2016.pdf

Sabiedrības neiecietību pret korupciju raksturo arī indivīdu gatavība ziņot par korupcijas gadījumiem. Lai arī pētījumi laika posmā no 2005. gada līdz 2016. gadam uzrādījuši svārstīgu sabiedrības nostāju, 2016. gada aptauja uzrāda pozitīvu tendenci – gada laikā no 2015. gada ir būtiski pieaudzis to respondentu īpatsvars, kuri pauduši gatavību ziņot par korupcijas gadījumiem vismaz anonīmi (2015. gadā 28%, 2016. gadā 37%) (skat. 6. attēlu). Attiecīgi ir samazinājies to respondentu īpatsvars, kas pauduši pārliecību, ka nav gatavi ziņot par korupcijas gadījumiem (no 42.1% 2012. gadā līdz 33.4% 2016. gadā).

6. attēls. 2005., 2007., 2012., 2014., 2015. un 2016. gada aptauju datu salīdzinājums par gatavību ziņot par korupcijas gadījumiem atklāti, atbildot uz jautājumu, “vai, saskaroties ar korupcijas gadījumiem, Jūs būtu gatavs/-a ziņot par tiem?”

Tomēr jārēķinās, ka gatavība ziņot par koruptīviem noziedzīgiem nodarījumiem lielā mērā ir atkarīga, pirmkārt, no sabiedrības indivīdu uzticēšanās valsts institūcijām, otrkārt, no tiesībsargājošo institūciju spējas pasargāt savu ziņotāju no iespējamajām negatīvajām sekām, ko šāda ziņošana var radīt.

Jau iepriekš minētās SKDS aptaujas dati apliecina, ka Latvijā korupcija aizvien ir izteikti latentā parādība, par kuru “it kā zina visi, bet sodīts nav neviens”, jo, atbildot uz jautājumu, “kā Jūs rīkotos, personiski saskaroties ar korupciju,” 33% respondentu atbildējuši, ka pastāstītu par šo gadījumu radiem, paziņām, taču 18% nedarītu neko citu, kā tikai pastāstītu paziņām un radiem. 19% atbildējuši, ka par šādu gadījumu neinformētu nevienu un neziņotu nevienai iestādei.

Lai sabiedrības locekļiem būt skaidra un adekvāta rīcība gadījumos, kad tie ir nonākuši situācijā, kurā viņiem pieprasa vai piedāvā prettiesisku labumu, vai viņi ir kļuvuši par pretlikumīgas vai neētiskas rīcības lieciniekiem, liela nozīme ir sabiedrības izglītošanas pasākumiem. Pārskata periodā sabiedrības tolerances mazināšanās pret korupciju vienu no pamatnostādņu rīcības virzieniem, kas paredz dažādu sabiedrības grupu viedokļa izpratnes veidošanu par korupciju kā sociālu parādību, kompetentajām institūcijām nav izdevies realizēt pilnībā. (skat. 1. pielikumu, 7. rīcības virziens) Tā, piemēram, KNAB pretkorupcijas aktivitāšu izpildes kavēšanās atsevišķās jomās ir saistīta ar finanšu vai cilvēkresursu nepietiekamību KNAB.

Ar cilvēkresursu trūkumu KNAB saskaras jautājumos par skolēnu un pedagogu izglītošanu pretkorupcijas jomā. Šis uzdevums aizvien ir KNAB dienaskārtībā. Vienlaikus jaunajā kompetencēs balstītā vispārējās izglītības mācību saturā jau ir iekļauti jautājumi par korupciju, skaidrojot korupcijas būtību, cēloņus un sekas, izpausmi un novēršanu.

Šobrīd KNAB pieejamie cilvēkresursi (eksperti izglītošanas jomā) vairāk virzīti valsts un pašvaldību amatpersonu izglītošanai par pretkorupcijas jautājumiem un institūciju iekšējās kontroles pasākumiem. Tāpat aizvien aktuāla ir “*Train The Trainer*” programma, kā ietvaros tiek apmācīti un vēlāk informatīvi atbalstīti publiskās pārvaldes iestāžu pārstāvji, kas savās institūcijās darbojas kā kontaktpersonas (*key persons*) un valsts pretkorupcijas politikas vēstneši.

Vērtējot pārskata periodā sasniegto un plānojot turpmākās darbības sabiedrības neiecietības pret korupciju vairošanā, kā galvenie uzdevumi institūcijām turpmākajos gados ir izvirzāmi: 1) pilnveidot un stiprināt publiskas personas institūciju darbinieku un amatpersonu uzvedības standartus (Ētikas kodeksus), veicinot nodarbināto ētisko apziņu, darba un uzvedības kultūru, nostiprinot profesionālo ētiku, vienlaikus veidojot pozitīvu institūcijas tēlu un vairojot sabiedrības uzticību; 2) veidot atklātu, godīgu un klientorientētu komunikāciju ar sabiedrību, kurā atspoguļojas valsts pārvaldes kopīgās vērtības un ētikas pamatprincipi un katras publiskās pārvaldes institūcijas pieņemtie uzvedības standarti (Ētikas kodeksa principi).

Piemēram, kukuļdošanu un kukuļņemšanu 2017. gada Eirobarometra⁴² aptaujā kā izplatītu praksi veselības aprūpē norādījuši pat 57% respondentu. Pārskata periodā VM ir reaģējusi un veikusi pasākumus korupcijas novēršanai ārstniecības iestādēs – izstrādātas „Vadlīnijas korupcijas risku mazināšanai VM ārstniecības iestādēs/kapitālsabiedrībās” un “Priekšlikumi vadlīniju korupcijas risku mazināšanai VM ārstniecības iestādēs/kapitālsabiedrībās ieviešanai” (skat. 1. pielikumā 7.6. uzdevumu). Attiecīgi darbs turpināts arī pēc pārskata perioda. VM informēja, ka ministrija veltījusi lielu vērību, lai VM padotības iestādēs un kapitālsabiedrībās, kurās VM ir valsts kapitāla daļu turētāja, tiktu ieviestas MK noteikumu Nr.630 noteiktās prasības. Par iekšējās kontroles sistēmas izveidošanu un darbību institūcijās 2019.gadā ir veiktas pārbaudes uz vietas četrās VM padotības iestādēs no desmit un desmit kapitālsabiedrībās, kurās VM ir kapitāla daļu turētāja, no trīspadsmit. Iepazīstoties ar institūcijās izveidoto iekšējās kontroles sistēmu, secināts, ka sistēmas ieviešanai institūcijās izstrādāti iekšējie normatīvie akti – kārtības, noteikumi, procedūras, kurās ir noteikts regulējums konkrētu jautājumu risināšanai un tiek īstenota to ieviešana praksē. Visās VM institūcijās ir izstrādāti Ētikas kodeksi vai darba kārtības noteikumos ir iekļauta sadaļa, kurā noteikti darbinieka ētiskas uzvedības principi. Ētikas kodeksi ir publiski pieejami institūciju tīmekļvietnēs, kā arī ar institūcijas noteiktajiem ētikas principiem darbinieki tiek iepazīstināti, uzsākot darba tiesiskās attiecības institūcijā.

Secināms, ka ir ieguldīts būtisks darbs normatīvā ietvara radīšanā korupcijas novēršanai ārstniecības iestādēs un kapitālsabiedrībās, kurās VM ir kapitāla daļu turētāja.

Nākamajos piecos gados būt nepieciešams stiprināt arī pašvaldību ārstniecības iestāžu iekšējās kontroles sistēmas, nodrošinot, pirmkārt, kvalitatīvi izstrādātu iekšējo normatīvo regulējumu un, otrkārt, tā faktisku ieviešanu. Tā kā korupcijas riski veselības nozarē joprojām ir augsti, nav pieļaujams, ka ārstniecības iestādēs nav apzināti darbinieki, kuri ir pakļauti korupcijas riskam un attiecīgi nav izveidoti iekšējie mehānismi šo risku mazināšanai.

3.2. Trauksmes cēlēju aizsardzības pilnveidošana un sabiedrības informēšana par ziņošanas iespējām konstatēto likumpārkāpumu gadījumos

Kā iepriekš minēts, trauksmes celšana un gatavība ziņot par koruptīviem noziedzīgiem nodarījumiem, kā arī citām novērotām pretlikumīgām vai neētiskām darbībām lielā mērā ir atkarīga no tiesībsargājošo un citu publisko institūciju spējas pasargāt savu ziņotāju no iespējamajām negatīvajām sekām, ko ziņošana var radīt.

⁴² Īpašais Eirobarometrs 470, Korupcija, Latvija, 2017.gada oktobris. Skat.: https://www.knab.gov.lv/upload/2019/ebs_470_fact_lv_lv-1.pdf

Saeimā 2018. gada 11. oktobrī tika pieņemts Trauksmes celšanas likums, tādējādi ir izpildīts pamatnostādņēs izvirzītais uzdevums pilnveidot trauksmes cēlēju aizsardzību. Latvijā likumprojektu “Trauksmes cēlēju aizsardzības likums” izstrādāja darba grupa VKanc vadībā. Tas tika atbalstīts MK 2017. gada 7. martā un iesniegts izskatīšanai Saeimā, kas likumprojektu nodeva izvērtēšanai Saeimas Valsts pārvaldes un pašvaldības komisijai, kura savukārt tālāk lēma par alternatīva likumprojekta izstrādi. Tikai 2019. gada 1. maijā stājās spēkā Trauksmes celšanas likums ar mērķi stiprināt trauksmes cēlēju aizsardzību Latvijā un veicināt trauksmes celšanu sabiedrības interesēs par dažādiem pārkāpumiem. Likums definē, kas ir trauksmes cēlējs, kā var celt trauksmi, par kādiem pārkāpumiem trauksme ceļama, kā arī nosaka pamatprasības trauksmes cēlēja ziņojuma izskatīšanai. Likumā noteiktas tiesības ikvienam iesniegt trauksmes cēlēja ziņojumu, izmantojot likumā paredzētos mehānismus. Trauksmes celšanas likums nosaka aizliegumu trauksmes cēlējam un viņu radniekiem radīt nelabvēlīgas sekas tāpēc, ka trauksmes cēlējs ir iesniedzis trauksmes cēlēja ziņojumu. Minētais likums nosaka aizsardzības garantijas, tostarp identitātes aizsardzību, valsts nodrošināto juridisko palīdzību, atbrīvošanu no ar tiesāšanos saistītiem izdevumiem, atbrīvošanu no juridiskās atbildības, kā arī citas aizsardzības garantijas.

Valsts kanceleja, pildot Trauksmes celšanas likumā noteiktos Trauksmes cēlēju kontaktpunkta pienākumus, pēc šī minētā likuma pieņemšanas Saeimā uzsāka mērķtiecīgu un intensīvu darbu pie likuma ieviešanas valsts pārvaldē un privātajā sektorā, kas ietver vadlīnijas, mācības, kampaņu “Redzi. Dzirdi. Runā.”, vienoto tīmekļvietni trauksmescelejs.lv un citas aktivitātes. Šīs aktivitātes norisinājās galvenokārt 2019. gadā, tādēļ sīkāk tiks izklāstītas pamatnostādņu īstenošanas ietekmes gala novērtējuma ziņojumā par 2015.-2020. gadu.

KNAB mērķis ir panākt, ka normatīvais regulējums nosaka par obligātu pienākumu valsts amatpersonām ziņot KNAB visos gadījumos, kad to rīcībā nonākusi informācija, kas pirmšķietami norāda uz koruptīvu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu. KNAB izstrādāja, MK 2018.gada 4.septembrī atbalstīja (prot.nr. 41 1.§) un Saeima 2018. gada 13.decembrī 1. lasījumā⁴³ pieņēma likumprojektu “Grozījumi likumā “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā””(150/13Lp), kur 21. panta piektā daļa izteikta jaunā redakcijā: “(5) Ja valsts amatpersonai, pildot amata pienākumus, kļūst zināma informācija par interešu konflikta situācijām vai iespējamiem korupcijas, tai skaitā ārvalstu amatpersonu kukuļošanas, gadījumiem, tā informē publiskas personas institūcijas vadītāju vai Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroju. Ja valsts drošības iestādē strādājošai valsts amatpersonai, pildot amata pienākumus, kļūst zināma informācija par interešu konflikta situācijām, tā informē Satversmes aizsardzības biroja direktoru, bet par iespējamiem korupcijas gadījumiem – institūcijas vadītāju vai Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroju, vai ģenerālprokuru.”.

Būtiski, ka 2015. gadā KNAB priekšnieks apstiprināja vienotas vadlīnijas KNAB darbiniekiem par KL 324. panta (Kukuļdevēja un kukuļošanas starpnieka atbrīvošana no kriminālatbildības) piemērošanu. Šo vadlīniju mērķis ir mazināt riskus, kas ir saistīti ar KL 324. pantā paredzēto kompetentās amatpersonas pilnvaru apjomu un padarītu KL 324. panta piemērošanu vienvērtīgāku un skaidrāku, sekmējot efektīvu KL normu piemērošanu un taisnīgu krimināltiesisko attiecību noregulējumu bez neattaisnotas iejaukšanās personas dzīvē. Izstrādājot šīs vadlīnijas, tika apkopota un analizēta šīs normas piemērošanas prakse.

KNAB, pildot likumā noteiktās funkcijas korupcijas novēršanas jomā, citstarp pastāvīgi informē sabiedrību par nepieciešamību un iespējām ziņot par tā kompetencē esošajiem novērotajiem pārkāpumiem publiskas personas institūcijās. Aicinājums ziņot un nebūt vienaldzīgiem pret novērotajām prettiesiskajām darbībām tiek izplatīts KNAB vadītajos

⁴³ 13. Saeimas Likumprojektu reģistrs. Skat.: [https://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/webAll?SearchView&Query=\(NumberTxt\)=150&SearchMax=0&SearchOrder=4](https://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/webAll?SearchView&Query=(NumberTxt)=150&SearchMax=0&SearchOrder=4)

izglītošanas pasākumos, preses relīzēs, informatīvajos bukletos, KNAB tīmekļvietnē, sociālo tīklu kontos, respektīvi, ir izmantoti visi iespējamie informācijas nodošanas kanāli. KNAB tīmekļvietnē ir izveidota atsevišķa sadaļa “Trauksmes cēlēja ziņojums”, kurā pieejama anketa trauksmes cēlējiem strukturētas informācijas sniegšanai par novērotajiem pārkāpumiem jebkurā publiskas personas institūcijā. Tāpat KNAB kā ziņošanas kanālu sabiedrībai piedāvā mobilo lietotni „Ziņo KNAB”, kas ir izveidota kā ērts palīgs ikvienam sabiedrības loceklim, lai vienkāršā, ātrā un ērtā veidā informētu KNAB par iespējamiem interešu konflikta un koruptīviem gadījumiem, politisko partiju finansēšanas pārkāpumiem.

4. apakšmērķis: Nodrošināt soda par likumpārkāpumiem, kas saistīti ar dienesta ļaunprātībām un uzticētās varas nelikumīgu izmantošanu, neizbēgamību

Pamatnostādņēs definētais apakšmērķis paredz piecus galvenos rīcības virzienus:

- 1) Efektīvu, proporcionālu un atturošu administratīvo vai kriminālo sodu par izdarītajiem pārkāpumiem noteikšana;
- 2) Ārvalstu un starptautisko organizāciju amatpersonu kukuļošanas novēršana un apkarošana;
- 3) Atbildības piemērošana par īpašuma izšķērdēšanu, piesavināšanos vai citu līdzīgu valsts amatpersonas nelikumīgu rīcību ar īpašumu;
- 4) Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršana un noziedzīgi iegūtu līdzekļu atgūšanas iespēju veicināšana;
- 5) Preventīvo pretkorupcijas organizāciju efektīva darbība un neatkarības nodrošināšana, t.sk. paplašinot un izplatot zināšanas par korupcijas novēršanu.

4.1. Efektīvu, proporcionālu un atturošu administratīvo vai kriminālo sodu par izdarītajiem pārkāpumiem noteikšana

Viens no sešiem Pasaules Bankas starptautiskā salīdzinošā indikatora WGI (*Worldwide Governance Indicators*) parametriem ir tiesiskas valsts rādītājs (*rule of law*), kas mēra indivīdu pārliecību par tiesiskuma dominanci un tieksmi pakļauties sabiedrības normām un likumiem, tai skaitā saistībā ar tiesībsargājošo institūciju un tiesu darbību. WGI ir komplekss indikators, kuru reizi gadā sagatavo Pasaules Bankas Institūts un kas sastāv no vairākiem simtiem dažādu mainīgo, kas apkopoti no 31 dažādu starptautisku organizāciju iegūtās informācijas. 2012. gadā Latvijai tiesiskas valsts rādītājs bija 72,5 punkti, 2015. gadā – 76, bet 2017. gadā jau 80 punkti⁴⁴. Tas nozīmē, ka pakāpeniski pieaug sabiedrības uzticība Latvijas tiesību aizsardzības sistēmai.

Koruptīvu darbību izplatība ikvienā valstī zināmā mērā ir indikators sabiedrības uzticības un paļāvības līmenim tiesībsargājošajām iestādēm un tiesu varai, precīzāk, ticībai tam, ka jebkura koruptīva darbība vai tās mēģinājums tiks ne tikai atklāts, bet arī pilnvērtīgi izmeklēts, pierādīts un vainīgais notiesāts saprātīgā termiņā. KNAB rīcībā esošie statistikas dati norāda, ka sankciju piemērošanas efektivitāte par noziedzīgiem nodarījumiem aug, proti, **2015. gadā no 241 pirmās instances tiesā saņemtās krimināllietas par noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā 95% gadījumu izskatītas divu gadu termiņā, bet 85% no saņemtajām krimināllietām izskatītas pat termiņā līdz 1 gadam.** Šis rādītājs krietni pārsniedz pamatnostādņu rezultatīvo rādītāju prognozes un ekspektācijas, lai arī sabiedrībā valda uzskats, ka tiesvedība ir nesamērīgi ilga.

Tomēr laikā no 2015. gada līdz 2017. gadam nav pieaudzis respondentu īpatsvars, kas socioloģiskajās aptaujās par nozīmīgu barjeru, kas varētu atturēt dot kukuli valsts amatpersonai, uzskata saukšanu pie atbildības. 2015. gadā 19,4% respondentu norādījuši

⁴⁴ Pasaules Bankas salīdzinošajā analīzē rādītājs tiek izteikts kā procentīles rangs kontekstā ar citām valstīm (“100” vislabākais).

saukšanu pie atbildības, kā atturošu iemeslu dot kukuli valsts amatpersonai, bet 2016. gadā 20,7% respondentu.

Bet pozitīvs rādītājs ir tas, ka pamazām samazinās to Latvijas iedzīvotāju skaits, kas socioloģiskajās aptaujās piekrīt apgalvojumam, ka korupcija būtu attaisnojama gadījumos, kad citādi nevar atrisināt likumīgu jautājumu. 2012. gadā šādi domāja 33,4% respondentu, 2015. gadā – 30,6%, bet 2016. gadā 24,5% respondentu.

4.1.1. Efektīvu, proporcionālu un atturošu administratīvo vai kriminālo sodu par izdarītajiem pārkāpumiem noteikšana

Pārskata periodā no rīcības virzienā (Efektīvu, proporcionālu un atturošu administratīvo vai kriminālo sodu par izdarītajiem pārkāpumiem noteikšana) plānotajiem 9 uzdevumiem izpildīti vai izpildē ir 7 uzdevumi, bet 2 izvirzītajos uzdevumos plānotais rezultāts pagaidām nav sasniegts.

Pārskata periodā, atbilstoši pamatnostādņu 9.1. uzdevumam (skat. 1. pielikumu) KNAB izstrādāja informatīvo ziņojumu un **izvērtēja iespēju paplašināt KNAB kompetenci attiecībā uz tiesībām izmeklēt koruptīvos noziedzīgos nodarījumus privātajā sektorā.** KNAB sagatavotais ziņojums “Par Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja kompetenci attiecībā uz tiesībām izmeklēt koruptīvos noziedzīgos nodarījumus privātajā sektorā” (turpmāk – ziņojums) izskatīts MK 2018. gada 4. janvāra sēdē (TA-2092; prot. nr. 1 40.§).

Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja likuma izpratnē ar korupciju saprot kukuļošanu vai jebkuru citu rīcību, ko veikusi valsts amatpersona un kas vērsta uz to, lai, izmantojot dienesta stāvokli, savas pilnvaras vai pārsniedzot tās, valsts amatpersona iegūtu nepelnītu labumu sev vai citām personām. Attiecīgi KL XXIV nodaļā ietverti noziedzīgi nodarījumi valsts institūciju dienestā. Savukārt KPL 387.panta sestajā daļā noteikta kompetence KNAB pilnvarotām amatpersonām izmeklēt noziedzīgus nodarījumus valsts institūciju dienestā, ja tie ir saistīti ar korupciju.

Tomēr praksē par koruptīviem noziedzīgiem nodarījumiem tiek uzskatīti ne tikai noziedzīgi nodarījumi valsts institūciju dienestā, bet arī KL XIX nodaļā ietvertie noziedzīgie nodarījumi, kas saistīti ar neatļautu labuma pieņemšanu (KL 198. pants), komerciālo uzpirkšanu (KL 199. pants) un pilnvaru ļaunprātīgu izmantošanu un pārsniegšanu (KL 196. pants). Tādējādi tie būtu uzskatāmi par izdarītiem privātajā sektorā. Savukārt KPL 387. pantā noteiktā institucionālā piekritība paredz, ka izmeklēšanu par KL paredzētajiem koruptīvajiem noziedzīgiem nodarījumiem var veikt visas tiesībsargājošās iestādes, kuru kompetencē ir šādu noziedzīgu nodarījumu izmeklēšana. Tādējādi ziņojumā secināts, ka pašlaik konkrētu noziedzīgu nodarījumu institucionālās piekritības jautājumi risināmi atbilstoši KPL noteiktajai kārtībai.

Arī no starptautisko organizāciju skatījuma nav būtiski tas, kuras iestādes kompetencē ir koruptīvu noziedzīgu nodarījumu izmeklēšana privātajā sektorā, bet ir svarīgi, ka valstī pastāv skaidrs deleģējums izmeklēt šādus noziedzīgus nodarījumus, kā arī, ka attiecīgā iestāde ir spējīga to veikt efektīvi.

Pārskata periodā no 2015.–2017. gadam KNAB kriminālvajāšanai nodevis 2 krimināllietas, kurās konstatētie noziedzīgie nodarījumi būtu klasificējami kā koruptīvi noziedzīgi nodarījumi privātajā sektorā, kas saistīti ar neatļautu labuma pieņemšanu (KL 198. pants).

Vienlaikus, atbilstoši 2018.gada 4.janvāra MK sēdes protokollēmuma (prot. nr. 1 40.§) 2.punktā noteiktajam KNAB veiks atkārtotu izvērtējumu par iespēju paplašināt KNAB kompetenci attiecībā uz tiesībām izmeklēt koruptīvus noziedzīgus nodarījumus privātajā sektorā.

Pārskata periodā TM sadarbībā ar KNAB, veicot grozījumus KL (pieņemti 08.06.2017. un stājušies spēkā 01.01.2018.) panākušas, ka **kriminālatbildība kā par**

pabeigtu noziedzīgu nodarījumu tiek piemērota arī par kukuļa pieprasīšanu, ko ir izdarījusi valsts amatpersona.

Pārskata periodā KL 320.panta redakcija būtiski pilnveidota, kriminālatbildību Latvijā paredzot “par kukuļa, tas ir, materiālu vērtību, mantiska vai citāda rakstura labumu, pieprasīšanu, izspiešanu vai pieņemšanu, ko izdarījusi valsts amatpersona pati vai ar starpnieku par kādu jau izdarītu likumīgu vai nelikumīgu darbību vai pieļautu bezdarbību, izmantojot savu dienesta stāvokli, neatkarīgi no tā, vai pieprasītais, izspiestais, pieņemtais vai piedāvātais kukulis domāts šai valsts amatpersonai vai jebkurai citai personai”. Tāpat kriminālatbildība paredzēta “par kukuļa vai tā piedāvājuma pieņemšanu vai par kukuļa pieprasīšanu vai izspiešanu, ko izdarījusi valsts amatpersona pati vai ar starpnieku pirms kādas likumīgas vai nelikumīgas darbības izdarīšanas vai neizdarīšanas, izmantojot savu dienesta stāvokli, neatkarīgi no tā, vai pieprasītais, izspiestais, pieņemtais vai piedāvātais kukulis domāts šai valsts amatpersonai vai jebkurai citai personai.”

Turpinot aktivitātes efektīvu, proporcionālu un atturošu sodu par izdarītajiem pārkāpumiem noteikšanā, pamatnostādņu 9.4. uzdevums paredzēja līdz pārskata perioda beigām izvērtēt iespējas noteikt normatīvajos aktos, ka personas, kas ar galīgu spriedumu notiesātas par līdzdalību organizētā noziedzībā, korupciju (noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā vai dienesta ļaunprātībām privātajā sektorā) vai noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu, nevar ieņemt amatus pašvaldību institūcijās un publiskās personas kapitālsabiedrībās. Birojs lūdza ministrijām sniegt informāciju par pamatnostādņu 9.4.uzdevuma izpildi, kā arī, izvērtējot ministriju sniegtās atbildes, vērsās pie tiesībsarga, lūdzot sniegt viedokli par iespējamā ierobežojuma noteikšanas atbilstību Satversmei.

Pēc ministriju sniegtās informācijas secināms, ka daļa no tām ir veikusi izvērtējumu šī uzdevuma ietvaros, tomēr norāda, ka papildu ierobežojumus personām ieņemt amatus pašvaldību institūcijās, publiskas personas kapitālsabiedrībās neplāno ieviest. Tās šobrīd vadās pēc aktuālā ārējā normatīvā regulējuma. Proti, Publiskas personas kapitāla daļu un kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 31. panta ceturtais daļas 2. un 3. punkts nosaka, ka par valdes vai padomes locekļa kandidātu nedrīkst izvirzīt personu, kura ir bijusi sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, kā arī personu, kurai, pamatojoties uz kriminālprocesa ietvaros pieņemtu nolēmumu, ir atņemtas tiesības veikt noteiktu vai visu veidu komercdarbību vai citu profesionālo darbību. Tāpat saskaņā ar MK 2015. gada 1. decembra noteikumu Nr. 686 “Kārtība, kādā nominē kandidātus valdes un padomes locekļu amatiem kapitālsabiedrībās, kurās valstij kā dalībniekam (akcionāram) ir tiesības izvirzīt valdes vai padomes locekļus, un valdes locekļus valsts kapitālsabiedrībās, kurās ir izveidota padome”⁴⁵ 4.4. punktu, amata kandidātiem jābūt ar labu reputāciju. Ministrijas norādīja, ka nav tiesīgas savos iekšējos normatīvajos aktos noteikt papildu ierobežojumus personām ieņemt noteiktus amatus, ja tas nav paredzēts ārējā normatīvā aktā.

Satversmes 106.panta pirmais teikums nosaka, ka ikvienam ir tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai. Kā izriet gan no tiesībsarga sniegtā viedokļa, gan Satversmes tiesas prakses – Satversmes 106.panta pirmais teikums tieši negarantē personas tiesības uz darbu, bet gan tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu, tostarp arī tiesības saglabāt esošo nodarbošanos un darbavietu.⁴⁶

Satversmes 106.panta pirmajā teikumā ietvertās tiesības "brīvi izvēlēties" prasa, lai indivīdam tiktu nodrošināta iespēja izvēlēties, taču neprasa, lai katram tiktu nodrošināta

⁴⁵ Tiesību akts zaudējis spēku 2020. gada 1. janvārī. 2020. gada 7. janvārī pieņemti jauni MK noteikumi Nr.20 “Valdes un padomes locekļu nominēšanas kārtība kapitālsabiedrībās, kurās kapitāla daļas pieder valstij vai atvasinātai publiskai personai”, prasībai par reputācijas izvērtēšanu piešķirot vēl lielāku nozīmi.

⁴⁶ Satversmes tiesas 2003.gada 23.aprīļa sprieduma lietā Nr.2002-20-0103 secinājumu daļas 3. punkts un 2015.gada 21.decembra sprieduma lietā Nr. 2015-03-01 secinājumu daļas 14.2. punkts.

iespēja strādāt, turklāt strādāt tieši to darbu, ko viņš vēlas.⁴⁷ Kā norādījusi Satversmes tiesa, Satversmes 106.panta pirmā teikuma izpratnē tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu nozīmē, pirmkārt, visām personām vienlīdzīgu pieeju darba tirgum un, otrkārt, to, ka valsts nedrīkst izvirzīt personām citus ierobežojošus kritērijus kā vien noteiktas spēju un kvalifikācijas prasības, kurām neatbilstoša persona nevarētu pildīt attiecīgā amata pienākumus. Valstij ir pienākums atturēties no tādu tiešu vai netiešu apstākļu radīšanas, kuri traucētu personai īstenot tās tiesības "brīvi izvēlēties" nodarbošanos.⁴⁸

Satversmes tiesa ir norādījusi, ka, piemēram, tiesnešu, ierēdņu, prokuroru, policistu un robežsardzes amatpersonu (valsts dienestā esošu personu) nodarbinātību regulējošie ierobežojumi nav salīdzināmi ar ierobežojumiem darba tiesiskajās attiecībās (nodarbinātības pamats – darba līgums). Minētās amatpersonas atrodas valsts dienesta attiecībās vai ir tiesu varu pārstāvošas amatpersonas, un to nodarbinātības tiesiskās attiecības nedibinās uz darba līguma pamata.⁴⁹ Darbs valsts dienestā no darba tiesisko attiecību ietvaros veicamā darba atšķiras gan pēc tiesisko attiecību nodibināšanas juridiskajiem aspektiem, gan veicamā darba mērķiem, kas ir cieši saistīti ar valsts uzdevumu pildīšanu. Valsts dienestā personas atrodas īpašās attiecībās ar valsti, proti – šo personu tiesības ir ierobežotas un tām tiek uzlikti īpaši pienākumi,⁵⁰ līdz ar to arī amata ierobežojumi personām, kuras pilda valstij nozīmīgas funkcijas (piemēram, tiesneši, prokurori, advokāti, zvērināti tiesu izpildītāji u.c.), var būt stingrāki nekā citās jomās, tostarp arī kritēriji, kas saistīti ar amata pretendenta personību.⁵¹

Tiesībsargs izteiktajā viedoklī vērsa uzmanību, ka darba tiesiskās attiecības, kādas pastāv starp darba devēju (pašvaldība (atvasināta publiska persona) un publiskas personas kapitālsabiedrība) un mērķgrupas amatos nodarbinātajiem, ir tiesiskas attiecības starp darbinieku un darba devēju, kurās darbinieks uzņemas veikt noteiktu darbu, pakļaujoties noteiktai darba kārtībai un darba devēja rīkojumiem, bet darba devējs – maksāt nolīgto darba samaksu un nodrošināt taisnīgus, drošus un veselībai nekaitīgus darba apstākļus. Darba attiecības ir privāto tiesību sfērā un likumdevējs ir iejaucies šo attiecību regulēšanā tikai tik tālu, lai aizsargātu darbinieku no darba devēja negodprātīgas un netaisnīgas rīcības. Šo secinājumu nemaina arī apstākļi, ka darba devējs ir publisko tiesību persona (valsts iestāde, pašvaldības iestāde), jo pastāv nošķirums starp ierēdņiem, amatpersonām un darbiniekiem.

Ņemot vērā minēto, vērtējot iespējamus ierobežojumus, jāņem vērā tas, ka mērķgrupas amati nav uzskatāmi par personām, kas atrodas valsts dienestā, līdz ar to ir vairāk ierobežotas arī likumdevēja tiesības iejaukties šajās tiesiskajās attiecībās un noteikt izvirzāmās prasības attiecīgajām nodarbināto grupām, ierobežojot darba devēju rīcības brīvību.

Saskaņā ar spēkā esošo normatīvo regulējumu iespējamā ierobežojuma mērķgrupas amatiem izvirzāmās prasības nosaka attiecīgais darba devējs, proti, izvirzīt prasības amata kandidātiem ir attiecīgās pašvaldības institūcijas vai publiskas personas kapitālsabiedrības kompetencē. Tas attiecas gan uz spēju un kvalifikācijas prasībām, gan jebkurām citām prasībām, kuras attiecīgais darba devējs uzskata par pamatotām izvirzīt, lai persona varētu pildīt attiecīgos amata pienākumus. Izņēmums attiecināms tikai uz publisku personu kapitālsabiedrību valdes un padomes locekļiem, kuriem ir jau spēkā esoši, ārējā normatīvā aktā ietverti ierobežojumi ieņemt attiecīgos amatus, ja persona ir bijusi sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, kā arī

⁴⁷ Satversmes tiesas 2002. gada 4. jūnija sprieduma lietā Nr. 2001-16-01 secinājumu daļas 2. punkts.

⁴⁸ Satversmes tiesas 2015. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2015-03-01 secinājumu daļas 14.1. punkts.

⁴⁹ Satversmes tiesas 2003. gada 20. maija sprieduma lietā Nr. 2002-21-01 secinājumu daļas 1. punkts.

⁵⁰ Satversmes tiesas 2006. gada 11. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2005-24-01 secinājumu daļas 7. punkts.

⁵¹ Satversmes tiesas 2006. gada 23. februāra sprieduma lietā Nr. 2005-22-01 secinājumu daļas 10.2. punkts.

pamatojoties uz kriminālprocesa ietvaros pieņemtu nolēmumu, personai ir atņemtas tiesības veikt noteiktu vai visu veidu komercdarbību vai citu profesionālo darbību.⁵²

Lai attiecinātu pamatnostādņēs noteikto ierobežojumu uz visiem nodarbinātajiem pašvaldību institūcijās vai publiskas personas kapitālsabiedrībās, likumdevējam būtu jāparedz attiecīgs ierobežojums ārējā normatīvajā aktā, ierobežojot darba devēju tiesības brīvi noteikt prasības amata pretendentiem, taču tiesībsargs izteiktajā viedoklī papildus vērsa uzmanību arī uz to, ka, izvēloties noteikt tiesību uz darbu ierobežojumu ārējā normatīvajā aktā, personas šādu ierobežojumu var apstrīdēt tikai konstitucionālajā tiesā, kas nav samērīgs tiesību aizsardzības veids.

Vērtējot pamatnostādņēs noteiktā uzdevuma aktualitāti, jāņem vērā arī tiesībsarga 2019.gada oktobrī noslēgtajā pārbaudes lietā, ar kuru lūgts MK uzdot nozaru ministrijām pārskatīt regulējumu, kas paredz absolūtus aizliegumus nodarbinātības jomā sodāmības dēļ, secināto. Tiesībsargs pārbaudes lietā norādījis, ka tā redzeslokā jau ilgu laiku ir jautājums, kas skar personu tiesības brīvi izvēlēties sev vēlamu nodarbošanos sakarā ar pagātnē pastrādātu noziedzīgu nodarījumu. Tiesībsargs, izvērtējot spēkā esošo normatīvo regulējumu, secināja, ka tiesību normās paredzētie ierobežojumi – saskaņā ar kuriem personai ir liegts strādāt sev vēlamā profesijā un iegūt attiecīgo amatu dēļ agrāk izdarīta noziedzīga nodarījuma, visbiežāk tīša, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, ir uzskatāmi par absolūtiem aizliegumiem. Tiesībsargs norāda, ka demokrātiskā tiesiskā valstī likumdevējs var tiesību normās ietvert absolūtus aizliegumus, tomēr tādā gadījumā likumdevējam ir jāpārlicinās arī par to, ka, paredzot izņēmumus no šāda aizlieguma, leģitīmo mērķi nebūtu iespējams sasniegt līdzvērtīgā kvalitātē. Izņēmumi no absolūta aizlieguma var būt dažādi, piemēram, gan tāds regulējums, kas noteiktos gadījumos pieļauj individuālu izvērtēšanu, gan likumā precīzi formulēti izņēmumi, gan arī regulējums, kas paredzētu periodisku aizlieguma nepieciešamības pārskatīšanu.

Ievērojot minēto, tiesībsargs arī KNAB sniegtajā viedoklī uzsvēra, ka būtu jāizvairās no absolūtiem aizliegumiem, sevišķi ņemot vērā Satversmes tiesas 2017.gada 24.novembra spriedumu lietā Nr.2017-07-01, kurā Satversmes tiesa, vērtējot, vai Izglītības likuma 50.panta 1.punkts, ciktāl tas liedz personai, kura tikusi sodīta par tīšu smagu vai sevišķi smagu noziegumu, tiesības strādāt par pedagogu, atbilst Satversmes 106.pantam, atzina, ka likumdevējs, nosakot absolūtu aizliegumu, nav noskaidrojis, vai nepastāv alternatīvi līdzekļi, kā arī nav izvērtējis un pamatojis to, ka sodāmības gadījumā par tīša smaga vai sevišķi smaga nozieguma izdarīšanu nosakāms absolūts aizliegums strādāt par pedagogu. Tādējādi ierobežojums tika atzīts par neatbilstošu samērīguma principam un līdz ar to apstrīdētā norma par neatbilstošu Satversmes 106.pantam. Ņemot vērā Satversmes tiesas spriedumu, likumdevējs Izglītības likuma 50.panta pirmās daļas 1.punktā ir paredzējis, ka par pedagogu nedrīkst strādāt persona, kas sodīta par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu (neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas), izņemot gadījumu, kad pēc sodāmības dzēšanas vai noņemšanas Izglītības kvalitātes valsts dienests izvērtējis, vai tas nekaitē izglītojamo interesēm, un atļāvis šai personai strādāt par pedagogu, savukārt Ministru kabinets nosaka kārtību, kādā izglītības iestādes vadītājs pārlicinās, vai pastāv ierobežojumi personai strādāt par pedagogu, kā arī kārtību, kādā tiek izvērtēts, vai atļauja šādai personai strādāt par pedagogu nekaitēs izglītojamo interesēm.

Līdz ar to, ievērojot gan Satversmes tiesas praksi, gan tiesībsarga pausto viedokli, ja ierobežojums tiktu noteikts, regulējumā būtu jāizvairās noteikt absolūtu aizliegumu, paredzot individuālas izvērtēšanas iespēju, piemēram, veidojot novērtēšanas komisiju, kas izskatītu jautājumu par konkrētā nodarbinātā atbilstību prasībām, proti, izvērtētu katru individuālo

---

⁵² Publiskas personas kapitāla daļu un kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 31. panta ceturtais daļas 2., 3. punkts, 37. panta otrās daļas 2., 3. punkts.

gadījumu, kad persona, kas ir ar galīgu spriedumu notiesāta par līdzdalību organizētā noziedzībā, korupciju vai noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu, ieņem vai vēlas ieņemt amatu pašvaldības institūcijā vai publiskas personas kapitālsabiedrībā. Vienlaikus jāņem vērā, ka pašvaldību institūcijās un publiskas personas kapitālsabiedrībās kopumā ir nodarbinātas vairāk kā 150 000 personas,⁵³ kas, paredzot individuāla izvērtējuma iespēju, var radīt nesamērīgu administratīvo slogu pašvaldību institūcijām un publisku personu kapitālsabiedrībām.

Apkopojot minēto, secināms, ka ministrijas ir izvērtējušas pamatnostādņu 9.4.uzdevumā paredzēto, vienlaikus KNAB, izvērtējot gan iestāžu, gan tiesībsarga pausto viedokli par ierobežojuma noteikšanu ārējos normatīvos aktos, secina, ka papildu grozījumi normatīvajos tiesību aktos nav nepieciešami, jo tie nesasniedza pamatnostādņu 9.4.uzdevumā noteiktos mērķus.

Pamatnostādņu 9.4.uzdevumā noteikts, ka iespējamais ierobežojums mērķgrupai nosakāms, lai negrautu uzticību vietējām pārvaldēm, gan arī neradītu iespēju korumpētām amatpersonām cerēt, ka pat koruptīva noziedzīga nodarījuma atklāšanas un notiesāšanas gadījumā tās savu darbu varēs turpināt. Vienlaikus KNAB, izvērtējot gan tiesu praksi, gan kompetento institūciju viedokļus, secināja, ka, lai noteiktu pamatnostādņu 9.4.uzdevumā paredzēto ierobežojumu mērķgrupas amatiem, būtu jāgroza virkne ārējo normatīvo aktu, ierobežojot nodarbināto Satversmē garantētās tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai. Mērķgrupas amati nav pielīdzināmi amatiem valsts dienestā, kur personas atrodas īpašās attiecībās ar valsti, līdz ar to valstij ir pienākums atturēties no tādu tiešu vai netiešu apstākļu radīšanas mērķgrupas amatiem, kas traucētu personām īstenot tās tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos. Turklāt personas noteikto ierobežojumu varētu apstrīdēt tikai konstitucionālajā tiesā, kas nav samērīgs tiesību aizsardzības veids.

Kriminālsodu politikas mērķis, cita starpā, ir nodrošināt efektīvu valsts reakciju uz noziedzīgiem nodarījumiem un sekmēt personu tiesisku uzvedību un noziedzīgu nodarījumu novēršanu – no kā secināms, ka jau paša kriminālsoda mērķis ir atjaunot taisnīgumu, sodīt vainīgo personu par izdarīto noziedzīgo nodarījumu, kā arī panākt, lai notiesātais un citas personas pildītu likumus un atturētos no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas, līdz ar to, izvērtējot tiesībsarga pausto viedokli un Satversmes tiesas praksi, KNAB rodas pamatotas šaubas par iespējamā ierobežojuma atbilstību samērīguma principam, proti, ka ierobežojums būtu piemērots leģitīmā mērķa sasniegšanai un ka nav saudzējošāku līdzekļu leģitīmā mērķa sasniegšanai, lai attaisnotu šāda ierobežojuma noteikšanu. Vēl jo vairāk tadēļ, ka pat attiecībā uz valsts dienestā esošām personām tiesībsargs ir lūdzis MK pārskatīt visu normatīvo regulējumu, kas paredz absolūtos aizliegumus nodarbinātības jomā sodāmības dēļ.

Pamatnostādņu 9.8. uzdevums paredzējis KNAB izstrādāt koncepciju par iespējamiem risinājumiem, lai nodrošinātu informācijas publiskošanu par amatpersonām piemērotajiem kriminālsodiem, ņemot vērā Fizisko personu datu aizsardzības likumu⁵⁴. KNAB 2016. gadā uzrunāja TM un ĢP par iespējām publiskot šāda veida informāciju. TM sniegusi viedokli, ka uzdevums no plāna ir izslēdzams, jo šāda prakse būtu ieviešama uz visiem noziedzīgu nodarījumu veidiem un visām personām (ne tikai valsts amatpersonām). TM vēstulē KNAB norādījusi, ka būtu nepieciešams detalizēts vērtējums ar juridiskiem argumentiem par datu publiskošanas nepieciešamību un samērīgumu ar privātās dzīves aizsardzības ierobežojumiem, vienlaikus nepaužot konceptuālu iebildumu informācijas publiskošanai, ja

⁵³ Valsts kanceleja, Valsts pārvaldē nodarbināto skaits 2018. gadā. Skat.:

https://www.mk.gov.lv/sites/default/files/komunikacijas_files/vk_cilvekresursi_23019_v2.pdf

⁵⁴ Zaudējis spēku 2018. gada 5. jūlijā

netiek minēti personu sensitīvie dati. Tomēr TM uzsvērusi, ka nav pieļaujama informācijas publiskošana tikai KNAB esošo funkciju un cilvēkresursu ietvaros, jo, pieņemot lēmumu par sabiedrības informēšanu, ministrijas skatījumā, ir jānodrošina, ka sabiedrība tiek informēta par visiem piemērotajiem sodiem, uzskatot, ka pretējā gadījumā informēšanas mērķis netiek sasniegts.

KNAB kompetencē nav nodrošināt vai koordinēt sabiedrības informēšanu par visiem KL paredzētajiem un tiesas vai prokurora piemērotajiem kriminālsodiem, tādēļ, lai izpildītu pamatnostādņu 9.8. uzdevumā ietvertu sasniedzamo pamatmērķi, KNAB savas kompetences ietvaros turpmāk plāno, pirmkārt, savu esošo finanšu un cilvēkresursu ietvaros sekot līdzi informācijai par tiesas spriedumiem un prokurora priekšrakstiem par sodu, kas stājušies spēkā KNAB uzsāktajās krimināllietās, otrkārt, reizi gadā apkopot visus spēkā stājušos spriedumus, publicējot tos kopsavilkuma veidā KNAB darbības gada pārskatā, kur tas informē par tā kompetencē esošajām lietām, notiesātajām personām un sodiem.

Cīņā ar korupciju, kā arī citiem noziedzīgiem nodarījumiem, liela nozīme ir kompetento institūciju personāla izglītošanai un profesionalitātes celšanai, jo ik gadu ar finanšu manipulācijām saistītie noziegumi kļūst sarežģītāki un sniedzas pāri mūsu valsts robežai.

Pārskata periodā, lai stiprinātu valsts pretkorupcijas politikas kapacitāti nodokļu un robežkontroles jomā, atbilstoši pamatnostādņu 9.9. uzdevumam, valsts nodokļu pārvaldes un nodokļu revīzijas iestāžu, kā arī tiesībsargājošo institūciju personālam ir nodrošinātas specializētas mācības par:

- pārrobežu sadarbību korupcijas novēršanā un ēnu ekonomikas mazināšanā;
- operatīvā eksperimenta veikšanas tiesiskajiem aspektiem, īstenojot vairāku valstu kopīgu sadarbību;
- par starptautisko sadarbību noziedzības apkarošanas jomā;
- par pieejām naudas atmazgāšanas novēršanai un apkarošanai;
- par preventīviem rīkiem krāpšanas apkarošanai un nacionālās stratēģijas ieviešanai;
- noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanu;
- tiesību aizsardzības iestāžu pārrobežu sadarbību (ēnu ekonomikas un korupcijas mazināšanas jomā) un tiesisko regulējumu;
- transnacionālo noziedzīgo nodarījumu tautsaimniecības jomā un valsts institūciju dienestā *modus operandi*.

Efektīvu, proporcionālu un atturošu administratīvo vai kriminālo sodu par izdarītajiem pārkāpumiem noteikšana ir pastāvīgs un laiktīlpiņgs kompetento institūciju izpētes, analīzes un normatīvo aktu salāgošanas darbs. Diemžēl ne visas plānotās normatīvo aktu grozījumu iniciatīvas pārskata periodā ir bijušas rezultatīvas. Tā, piemēram, nav izstrādāti priekšlikumi KL grozījumiem par fiziskajām personām ekvivalentu drošības līdzekļu ieviešanu arī tajās situācijās, kad tiek piemēroti KL paredzētie piespiedu ietekmēšanas līdzekļi attiecībā uz juridiskajām personām. Jautājums ir skatīts starpinstitucionālā darba grupā, kuras uzdevums bija izstrādāt grozījumus normatīvajos aktos, lai veicinātu un pilnveidotu juridiskajām personām piemērojamo piespiedu ietekmēšanas līdzekļu piemērošanu, panākot atbilstību OECD Konvencijas prasībām. Darba grupas ietvaros tika vērtēta šādu drošības līdzekļu ieviešanas lietderība, kā arī apspriesti priekšlikumi attiecībā uz iespējamajiem drošības līdzekļu veidiem, kurus varētu piemērot juridiskām personām, pret kurām ir uzsākts process par piespiedu līdzekļu piemērošanu. Taču darba grupa secināja, ka, lai izstrādātu konkrētus priekšlikumus grozījumiem KPL, kas vērsti uz to, lai juridiskā persona, pret kuru ir uzsākts process par piespiedu ietekmēšanas līdzekļu piemērošanu, pildītu procesuālos pienākumus,

neizdarītu jaunus noziedzīgos nodarījumus un netraucētu kriminālprocesa gaitai, ir nepieciešams apzināt esošo tiesību normu piemērošanas praksi, identificējot, iespējams, tos gadījumus, kuros juridiskā persona traucē kriminālprocesa gaitai. Pārskata perioda ietvaros šī informācija no izmeklēšanas iestādēm nav iegūta un apkopota, līdz ar to darba grupa šobrīd nav sniegusi rekomendācijas attiecībā uz drošības līdzekļu ieviešanu juridiskajām personām Latvijas tiesību aktu atbilstības OECD Konvencijas prasībām novērtējuma ietvaros. Uzdevumu izpildi TM plāno līdz pamatnostādņu termiņa beigām.

4.2. Ārvalstu un starptautisko organizāciju amatpersonu kukuļošanas novēršana un apkarošana

Galvenais definētais pamatnostādņu uzdevums pārskata periodā bija nodrošināt Latvijas atbilstības novērtēšanu OECD Konvencijai (1., 2. un 3. fāze).

2016. gada 1. jūlijā Latvija kļuva par pilntiesīgu OECD dalībvalsti. Lai arī Latvija oficiāli ir pievienojusies starptautiskajai organizācijai, ir turpināms pastāvīgs un mērķtiecīgs darbs pie tiesiskā regulējuma pilnveides cīņā ar kukuļošanu starptautiskajos biznesa darījumos.

2015. gada 15. oktobrī OECD Pretkukuļošanas darba grupa pieņēma Latvijas 2. fāzes novērtējuma ziņojumu, kurā tika izvērtēta gan Latvijas tiesību aktu atbilstība OECD Konvencijas prasībām, gan to praktiskā ieviešana. Ziņojumā tika iekļautas konkrētas rekomendācijas, kas nosaka, ka Latvijai jāuzlabo cīņa ar ārvalstu amatpersonu kukuļošanu, tajā skaitā, jāstiprina KNAB darbība un jānodrošina, ka tas netiek pakļauts nepamatotai valdības kritikai. Latvijai bija rekomendēts stiprināt un organizēt pasākumus, kas vērsti uz naudas atmazgāšanas novēršanu un apkarošanu. Tāpat norādīts, ka jāuzlabo tiesiskais regulējums tādos jautājumos kā ārvalstu amatpersonas kukuļošanas noziedzīgs nodarījums, personas izdošana, juridisko personu atbildība un zvērinātu revidentu pienākums ziņot par aizdomām par ārvalstu amatpersonu kukuļošanas gadījumiem. Latvijai jāievieš visaptveroša aizsardzība personām, kuras ziņo par likumpārkāpumiem gan privātajā sektorā, gan valsts pārvaldē.

No 44 2. fāzes rekomendācijām Latvija uz 2017. gada oktobri pilnībā bija izpildījusi 26 rekomendācijas, 13 – daļēji izpildījusi, bet 5 rekomendācijas nebija izpildītas.

TM, kā arī citu iesaistīto institūciju pienākums ir bijis ne tikai ziņot OECD par atbilstību OECD Konvencijai, bet arī, kopīgi sadarbojoties, nodrošināt starptautisko ekspertu rekomendāciju izpildi.

4.3. Atbildības piemērošana par īpašuma izšķērdēšanu, piesavināšanos vai citu līdzīgu valsts amatpersonas nelikumīgu rīcību ar īpašumu.

Galvenās atziņas, kas saistās ar konstatētām pretlikumīgām darbībām publiskās mantas un finanšu līdzekļu izlietojumā skatīt šī ziņojuma 2.2. apakšnodaļā.

Publiskās pārvaldes institūciju sniegtā informācija liecina, ka pārskata periodā situācija ar valsts autotransporta izmantošanu dienesta vajadzībām ir uzlabojusies. Tā ir apzināta un tiek kontrolēta, proti, valsts iestādēs ir izstrādāti iekšējie normatīvie akti par dienesta transportlīdzekļu izmantošanu, kā arī īstenoti kontroles pasākumi automašīnu nobraukumam, maršrutiem un degvielas patēriņam. Šobrīd trūkst pilnīgas informācijas par autotransporta izmantošanas kontroles pasākumiem katrā Latvijas pašvaldībā. Tomēr KNAB izvērstie iestāžu amatpersonu izglītošanas un sabiedrības informēšanas pasākumi⁵⁵ visā Latvijas teritorijā veicina izpratni un būtiski samazina neapzinātu īpašuma izšķērdēšanu, piesavināšanos vai citu līdzīgu valsts amatpersonas nelikumīgu rīcību ar īpašumu. Protams, nav izslēdzama amatpersonu apzināti neētiska vai prettiesiska rīcība, nepakļaušanās normatīvajam ietvaram.

⁵⁵ KNAB tīmekļvietne, Izglītošana. Skat.: <https://www.knab.gov.lv/lv/education/>

Pārskata periodā bija plānots izvērtēt noziedzīgu nodarījumu valsts institūciju dienestā pārkāpumu sastāvus, par ko ir paredzēta atbildība KL, lai secinātu, vai ir iespējams piemērot atbildību par nelikumīgu materiālā stāvokļa uzlabošanu (illicit enrichment), tas ir, valsts amatpersonas īpašumu ievērojamo palielināšanos, ko valsts amatpersona nespēj pamatot ar tās likumīgajiem ienākumiem, un, ja nepieciešams, sniegt priekšlikumus likuma grozījumiem. TM krimināltiesību ekspertu ieskatā, iespējams, valsts amatpersonu varētu saukt pie kriminālatbildības par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu. Tādējādi ar KPL grozījumiem, kas stājās spēkā 2017. gada 1. augustā, attiecībā uz līdzekļu izcelsmes pierādīšanu, šī prasība ir izpildīta.

Atbilstoši pamatnostādņu 6. nodaļas 11.1. uzdevumam KNAB pārskata periodā izstrādāja informatīvo ziņojumu⁵⁶ par ANO rekomendāciju izpildi, atspoguļojot tajā informāciju par ANO rekomendāciju izpildi, kā arī atbilstību ANO Pretkorupcijas konvencijai un secinot, ka Saeimas pieņemtie grozījumi likuma “Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību” 23.pantā ir novērsuši neskaidrības, kas pastāvēja definējot tādu noziedzīgu nodarījumu kaitīgās sekas kā būtisks kaitējums. Tieslietu ministrijas Pastāvīgā Krimināllikuma darba grupa pārskata periodā strādājusi pie tiesību aktu grozījumu izstrādes, lai tiktu ieviesta speciāla tiesību norma, kas paredz kriminālatbildību par publiskas personas finanšu līdzekļu vai manas izšķērdēšanu vai citu prettiesisku rīcību, neatkarīgi no radītā kaitējuma.

4.4. Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršana un noziedzīgi iegūtu līdzekļu atgūšanas iespēju veicināšana

ES tiek veidota noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas sistēma ar vienotu mērķi – novērst iespēju izmantot finanšu un nefinanšu sektoru noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijai un terorisma un proliferācijas finansēšanai, nodrošinot uz risku balstītu pieeju, kas paredz preventīvo, uzraudzības un kontroles pasākumu ieviešanu atbilstoši riska līmenim.

Arī Latvija, apņēmoties pildīt starptautiskos uzstādījumus noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas jomā, mērķtiecīgi un secīgi plāno uzdevumus un pasākumus, lai nepieļautu valsts finanšu un nefinanšu sistēmas izmantošanu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijai un terorisma un proliferācijas finansēšanai.

Kā iepriekš minēts, 2016. gada 1. jūlijā Latvija kļuva par pilntiesīgu OECD dalībvalsti. Taču līdz tam un arī turpmākajos gados Latvijai bijusi jāveic visaptveroša valsts risku (tostarp finanšu) novērtēšana, kā arī jānodrošina atbilstoša risku pārvaldība, paredzot konkrētas darbības identificēto risku novēršanai. Latvijas 2.fāzes ziņojumu Kukuļošanas apkarošanas starptautiskajos biznesa darījumos darba grupa apstiprināja 2015. gada 14.oktobrī. Attiecīgi 2015. gada nogalē un 2016. gada sākumā Latvijā tika uzsāktas būtiskas pārmaiņas gan normatīvajā bāzē, gan uzraudzības pieejā attiecībā uz noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas un terorisma finansēšanas novēršanu, kas deva ieguldījumu sekmīgai sarunu noslēgšanai par pievienošanu OECD. Latvijai pastāvīgi ir jānodrošina tās finanšu sektora atbilstību OECD standartiem. Līdz 2017. gada 1. oktobrim Latvijai bija jānodrošina OECD Kukuļošanas apkarošanas starptautiskajos biznesa darījumos 2. fāzes ziņojumā identificēto rekomendāciju izpilde. Savukārt Latvijas 3. fāzes ziņojumu Kukuļošanas

⁵⁶ Informatīvais ziņojums “Par Apvienoto Nāciju Organizācijas Pretkorupcijas konvencijas ieviešanas rekomendācijām un to izpildes nodrošināšanu” (izskatīts 2015.gada 28.aprīlā MK sēdē). Skat.: https://www.knab.gov.lv/lv/legislations/zino/5633-2015_gada_28_aprili_mk_sede_tika_skatits_knab_iesniegtais_informativais_zinojums_par_apvienoto_naciju_or_ganizacijas_pretkorupcijas_konvencijas_ieviesanas_rekomendacijam_un_to_izpildes_nodrosinasanu.html

apkarošanas starptautiskajos biznesa darījumos darba grupa apstiprināja 2019. gada 10. oktobrī.

Ņemot vērā minēto, noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršana kā nozīmīga prioritāte Latvijā bija ietverta gan valdības rīcības plānā Deklarācijas par Māra Kučinska vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību īstenošanai⁵⁷, gan no Finanšu sektora attīstības plāna 2017. – 2019. gadam⁵⁸, akcentējot, ka ir nepieciešama labākai starptautiskajai praksei un standartiem atbilstošu risku pārvaldīšanas un atbilstības principu bezierunu un izlēmīga ieviešana un neiecietība pret pārkāpumiem un prettiesisku rīcību.

Kukuļošanas apkarošanas starptautiskajos biznesa darījumos darba grupas (*Working Group on Bribery in International Business Transactions*, turpmāk – WGB) WGB dalībvalstis, izvērtējot Latvijas sniegto informāciju, secināja, ka Latvija ir īstenojusi būtiskus pasākumus, lai izpildītu 2. fāzes rekomendācijas. **Kopumā no 44 izteiktajām rekomendācijām Latvija pilnībā ir izpildījusi 26, bet 13 rekomendācijas novērtētas kā daļēji izpildītas un 5 atzītas par neizpildītām.** Latvijas 2. fāzes rekomendāciju izpildes ziņojums kopā ar WGB novērtējumu publiskots 2017. gada 4. decembrī un pieejams OECD tīmekļvietnē⁵⁹.

Ar plašāku ieskatu rekomendāciju izpildes progresā iespējams iepazīties arī TM sagatavotajā informatīvajā ziņojumā “Par Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas Kukuļošanas apkarošanas starptautiskajos biznesa darījumos darba grupas 2. fāzes Latvijas novērtējuma ziņojumā izteikto rekomendāciju izpildes novērtējumu”⁶⁰.

Pamatnostādņu ietvaros pārskata periodā saistībā ar noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanu un noziedzīgi iegūtu līdzekļu atgūšanu bija ietverts uzdevums izvērtēt nepieciešamību veikt grozījumus Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas likumā⁶¹, kas paredz, ka informācija par darījumiem vai kontiem, kurus ir identificējušas KPL noteiktās pirmstiesas izmeklēšanas iestādes, veicot operatīvo darbību vai speciālās izmeklēšanas darbības, ir pietiekošs pamats Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas likumā 51. pantā un citur likumā noteikto tiesību realizēšanai – dot rīkojumu likuma subjektam apturēt darījumu vai noteikta veida debeta operācijas klienta kontā. IeM izvērtējumu ir veikusi, secinot, ka tās padotībā esošo iestāžu noteikto uzdevumu izpildei grozījumu izdarīšana iepriekš minētajā likumā nav nepieciešama. Arī FID šādu nepieciešamību grozījumu veikšanai nesaskata, jo FID ir iespējams izdot rīkojumu par līdzekļu iesaldēšanu, pamatojoties uz FID rīcībā esošo informāciju. Informācija, kas uz to norāda un tās pietiekamība ir vērtējama katrā gadījumā individuāli, bet tā var būt iegūta arī speciālo izmeklēšanas darbību vai operatīvās darbības pasākumu laikā, ja attiecīgā iestāde nodod to FID rīcībā. Vienlaikus šai informācijai ir jārada pamatotas aizdomas, ka notiek vai ir veikts noziedzīgs nodarījums, tai skaitā noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācija, terorisma, proliferācijas finansēšana vai šo noziedzīgo nodarījumu mēģinājums.

Attiecībā uz pamatnostādņu uzdevuma 12.2. ”Izstrādāt priekšlikumus grozījumiem

⁵⁷ Spēkā no 2016. gada 3. maija līdz 2019. gada 7. maijam.

⁵⁸ Apstiprināts ar Ministru kabineta 2017. gada 21. marta rīkojumu Nr. 126 „Par Finanšu sektora attīstības plānu 2017.–2019. gadam”

⁵⁹ Latvia: Follow-Up to Phase 2 Report and Recommendations. Skat.:

[http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=DAF/WGB\(2017\)74/FINAL&docLanguage=En](http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=DAF/WGB(2017)74/FINAL&docLanguage=En)

⁶⁰ Informatīvais ziņojums "Par Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas Kukuļošanas apkarošanas starptautiskajos biznesa darījumos darba grupas 2.fāzes Latvijas novērtējuma ziņojumā izteikto rekomendāciju izpildes novērtējumu". Skat: <http://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40451101>

⁶¹ „Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas likums” ar grozījumiem, kas stājas spēkā 29.06.2019.

normatīvajos aktos, kā tiesību aizsardzības iestādēm nodrošināt, lai paātrinātā veidā pamatotu aizdomu gadījumā iegūtu informāciju un apturētu darījumu veikšanu vai noteikta veida debeta operācijas fizisku un juridisku personu kontā kredītiestādē” izpildi, nozīmīgs solis ir bijis 2018. gada 26. aprīlī Saeimā pieņemtie grozījumi Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas likuma 56. un 57.pantā, turpmāk nosakot, ka FID sniedz informāciju pēc operatīvās darbības subjektu, pirmstiesas izmeklēšanas iestāžu, prokuratūras pieprasījuma operatīvās darbības procesā vai kriminālprocesā bez ģenerālprokurora vai īpaši pilnvarotu prokuroru no likumības un pamatotības viedokļa izvērtēta akcepta. Atteikšanās no ģenerālprokurora vai īpaši pilnvarotu prokuroru akcepta bija nepieciešama, lai nodrošinātu efektīvāku informācijas apmaiņu attiecībā uz noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas apkarošanu. Tādējādi ir panākts ātrāks veids, kādā izmeklēšanas iestāde vai operatīvās darbības subjekts vai prokuratūra var iegūt FID rīcībā esošo informāciju operatīvās darbības procesā vai kriminālprocesā.

Pamatnostādņu pārskata periods, FID vērtējumā, saistāms ar vairākiem būtiskiem notikumiem, kas raksturo noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju un iestāžu spēju to apkarot. Pirmkārt, tas ir Eiropas Padomes noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas ekspertu komitejas “Moneyval” piektās kārtas savstarpējā novērtēšanā, kas notika klātienē Latvijā laika posmā no 2017.gada 30.oktobra līdz 10.novembrim un 2018.gada 23.augustā publicētais ziņojums par novērtējuma rezultātiem ar virkni īstenojamu rekomendāciju.

Pamatnostādņu īstenošana ir saistāma arī ar Finanšu sektora attīstības plāna 2017.–2019. gadam izpildi, kā arī ar MK 2018. gada 11. oktobra rīkojumu Nr. 512 „Par Pasākumu plānu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanai laikposmam līdz 2019. gada 31. decembrim”⁶² apstiprinātā pasākumu plāna noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanai laikposmam līdz 2019. gada 31. decembrim īstenošanu. Latvija ar minētā plāna pieņemšanu apliecina, ka darīs visu iespējamo, lai nepieļautu valsts finanšu un nefinanšu sistēmas izmantošanu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijai un terorisma finansēšanai un apņemas nodrošināt ievērojamu progresu tiesiskās vides un tās rezultativitātes uzlabošanai jau 2018. un 2019. gadā.

Saistībā ar noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanu un apkarošanu laika periodā no 2015. gada līdz 2018. gadam Latvijā uzsākts 631 kriminālprocess pēc KL195. panta “Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācija” pazīmēm, bet izmeklēšanas iestādes prokuratūrai kriminālvajāšanas uzsākšanai nodevušas 110 kriminālprocesus⁶³. Savukārt Prokuratūra tiesai pārskata periodā nodevusi 52 krimināllietas pēc KL 195. panta. Taču tiesa pieņēmusi notiesājošus spriedumus 26 krimināllietās.

Laika periodā no 2015. līdz 2018. gadam FID iesaldējis iespējamus noziedzīgi iegūtus līdzekļus vairāk kā 204 milj. EUR apmērā, t. sk. vairāk kā 101 milj. EUR iesaldējot 2018. gadā.

Koordinēta un efektīva atbildīgo institūciju darbība ir nodrošinājusi ievērojamu riskanto darījumu samazinājumu finanšu sektorā, kas ilgstoši ir bijis viens no finanšu sistēmas reputācijas un ilgtspējīgas attīstības bremsējošiem jautājumiem. Samazinājums, kurš ir sācies 2016. gadā, ievērojami paātrinājies, uzlabojot valsts institūciju iespējas nodrošināt adekvātus kontroles un uzraudzības pasākumus.

⁶² MK 2018. gada 11. oktobra rīkojums Nr. 512 „Par Pasākumu plānu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanai laikposmam līdz 2019. gada 31. decembrim”. Skat.: <https://likumi.lv/ta/id/302218-par-pasakumu-planu-noziedzigi-iegutu-lidzeklu-legalizacijas-un-terorisma-finansesanas-noversanai-laikposmam-lidz-2019>

⁶³ Kriminālvajāšanas uzsākšanai nodoto kriminālprocesu skaitā ir ietverti kriminālprocesi, kas tiek nodoti ar prokuratūras starpniecību turpmākai izmeklēšanai ārvalstīm.

4.5. Preventīvo pretkorupcijas organizāciju efektīva darbība un neatkarības nodrošināšana, t.sk. paplašinot un izplatot zināšanas par korupcijas novēršanu

Lai stiprinātu KNAB lomu korupcijas novēršanā un apkarošanā, pārskata periodā ir veikti atsevišķi grozījumi Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja likumā, ko virzījusi VKanc:

- 1) lai pilnveidotu tiesisko mehānismu KNAB priekšnieka amata kandidātu atlasei un KNAB priekšnieka darbības nodrošināšanai, kā arī novērstu iepriekš konstatētas nepilnības, veikts grozījums Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja likumā (stājās spēkā 22.02.2017). Kā pamatots šī likumprojekta anotācijā⁶⁴, grozījums bija nepieciešams, lai nodrošinātu savlaicīgu un mērķtiecīgu rīcību Valsts pārvaldes iekārtas likumā (2. pants un 17. panta pirmā daļa) noteikto tiesiskuma, efektivitātes, nepārtrauktības un lietderības principu īstenošanu korupcijas novēršanas un apkarošanas jomā. Ja iepriekš pretendētā uz KNAB priekšnieka amatu bija jāpierāda vismaz triju gadu pieredze vadošā amatā publiskajā pārvaldē vai tiesību aizsardzības jomā, tad šobrīd atbilstoši jaunākajām atziņām par personāla atlases procesu noteikts izmantot kompetenču vērtēšanas metodi, jo, kā secināts, laiks vadošā amatā ne vienmēr tieši saistīts ar pilnvērtīgākām kandidāta vadības prasmēm.
- 2) Grozījumi Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja likumā (stājās spēkā 05.04.2016.) veikti atbilstoši 2015. gada 14. oktobrī OECD Kukuļošanas apkarošanas starptautiskajos biznesa darījumos darba grupā apstiprinātajā 2. fāzes novērtējuma ziņojumā ietvertajām rekomendācijām attiecībā uz OECD Konvencijas ieviešanu Latvijā: 1) ārvalstu kukuļošanas gadījumu efektīva novēršana un atklāšanas nodrošināšana (1. rekomendācijas "a" apakšpunkta "ii" punkts attiecībā uz KNAB priekšnieka iecelšanu un atbrīvošanu no amata); 2) ārvalstu kukuļošanas gadījumu un ar tiem saistīto pārkāpumu efektīvas izmeklēšanas, kriminālvajāšanas un sodīšanas nodrošināšana (10. rekomendācija). Tāpat minētie grozījumi pamatojami ar 2015. gada 14. aprīļa GRECO Ceturtās novērtēšanas kārtas atbilstības novērtējuma ziņojumu par korupcijas novēršanu attiecībā uz parlamenta deputātiem, tiesnešiem un prokuroriem, precīzāk, 1. rekomendācijas izpildi, no kuras izriet nepieciešamība veikt pasākumus KNAB neatkarības stiprināšanai, lai nodrošinātu, ka tas spēj veikt savas funkcijas neatkarīgi un objektīvi. Konkrētie grozījumi Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja likumā ietver precizējumus KNAB priekšnieka atbrīvošanas no amata kārtībai, KNAB priekšnieka amata pilnvaru beigšanās nosacījumiem, regulējumu attiecībā uz Ministru prezidenta pārraudzības apjomu pār KNAB darbību, par KNAB sabiedriski konsultatīvās padomes izveidošanu un darbības mērķiem.

Pārskata periodā noritējis mērķtiecīgs darbs, lai nodrošinātu kontrolējošo institūciju personāla apmācības, kas nepieciešamas darba pienākumu veikšanai korupcijas novēršanas, apkarošanas un ēnu ekonomikas mazināšanas jomā. VAS īstenojis ES fondu projektu Nr.3.4.2.0/15/I/002 "Valsts pārvaldes cilvēkresursu profesionālā pilnveide korupcijas novēršanas un ēnu ekonomikas mazināšanas jomā", kā ietvaros īstenotas mācības pretkorupcijas un ēnu ekonomikas mazināšanas jomā. Pēc iesaistīto institūciju sniegtās informācijas secināms, ka kontrolējošās institūcijas pastāvīgi veic sava personāla apmācības par specifiskiem profesionālās jomas jautājumiem, kuru pārzināšana ir būtiska darba pienākumu veikšanai korupcijas novēršanai, apkarošanai un ēnu ekonomikas mazināšanai. Ievērojot ANO Pretkorupcijas konvencijas 60. panta pirmajā daļā noteikto, laika posmā no

⁶⁴ Likumprojekta "Grozījums Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja likumā" sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Skat.: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/EB855870B2C01DOCC22580900025BDAB?OpenDocument#b>

2017. gada septembra līdz 2018. gada decembrim arī KNAB darbiniekiem minētā ES fondu projekta ietvaros nodrošinātas mācības kompetences celšanai.

5. apakšmērķis: Ierobežot naudas varu politikā

Pamatnostādnēs definētais apakšmērķis paredz divus galvenos rīcības virzienus:

- 1) Politisko organizāciju finansēšanas atklātuma nodrošināšana un naudas lomas politikā mazināšana;
- 2) Sabiedrības līdzdalības politikas veidošanas procesā veicināšana.

5.1. Politisko organizāciju finansēšanas atklātuma nodrošināšana un naudas lomas politikā mazināšana

Kā iepriekš secināts šī starpziņojuma 1.punkta 1.2. apakšnodaļā, 2017. gadā uzticības krīzi piedzīvojušas politiskās partijas. To apliecina *Eurobarometer* 2017.gada pētījums, kur pārliecinošs vairākums (85%) respondentu norāda, ka drīzāk neuzticas politiskajām partijām, bet tikai 9 % respondentu drīzāk uzticas tām, savukārt 6% nezina savu nostāju.⁶⁵ Turklāt 2017. gada Eurobarometra⁶⁶ pētījuma rezultāti liecina, ka 58% Latvijas iedzīvotāju uzskata, ka kukuļdošana vai ņemšana un varas ļaunprātīga izmantošana personīgās interesēs ir izplatīta politisko partiju vidū. Taču šis rādītājs ir tikai par 2% lielāks nekā ES kopumā. Savukārt citi pamatnostādnēs izvirzītie rezultatīvie rādītāji, kas saistīti ar sabiedrības vērtējumu par Saeimu, politiskajām partijām un MK, pārskata periodā ir pat nedaudz uzlabojušies, taču būtiski nepārsniedzot sākotnēji izvirzītās prognozes. (skat. 2. pielikuma 5. punktu)

Aizdomas un neuzticību politiskajai elitei lielā mērā veicina aktīvais tiesībsargājošo institūciju darbs un tā atspoguļojums medijos, kā arī pašu mediju aktīvā darbība – pētnieciskās žurnālistikas darba rezultātā gūtie secinājumi un to publiskošana. Tomēr viss minētais ir tikai iespējamu prettiesisku, nelikumīgu darbību seku fiksējums *post factum*.

Valsts pārvaldes un tiesībsargājošo iestāžu uzdevums ir darīt visu iespējamo, lai nodrošinātu tādus tiesiskos un faktiskos apstākļus, kas nepieļauj politiskās varas degradēšanos, sekošanu privātu “investoru” interesēm, kā arī partiju kļūšanu par instrumentu varas sagrābšanai konkrētu indivīdu rokās.

Politisko organizāciju finansēšanas noteikumu izpildes kontroli saskaņā ar Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja likumu un Politisko organizāciju (partiju) finansēšanas likumu veic KNAB. Politisko partiju un to apvienību finansēšanas noteikumu, kas ietverti Politisko organizāciju (partiju) finansēšanas likumā, kontroles mērķis ir nodrošināt partiju finansiālās darbības atklātumu, likumību un atbilstību parlamentārās demokrātijas sistēmai.

Pamatnostādņu uzdevumu un pasākumu plāns politisko organizāciju finansēšanas atklātuma nodrošināšanai un naudas lomas politikā mazināšanai paredzēja līdz 2016. gada beigām izvērtēt politisko partiju un politisko organizāciju finansēšanas sistēmas darbību pēc grozījumiem Politisko organizāciju (partiju) finansēšanas likumā par valsts budžeta finansējuma piešķiršanu politiskajām organizācijām (partijām), kā arī izstrādāt priekšlikumus, lai nodrošinātu partiju darbību starpvēlēšanu periodos, mazinātu partiju atkarību no lieliem ziedojumiem, kā arī veicinātu nelielu ziedojumu piesaisti.

Politisko organizāciju (partiju) finansēšanas likuma grozījumu⁶⁷ izstrādes gaitā, KNAB sniedzis priekšlikums mazo ziedojumu atbalstam, tomēr ne visi guvuši Valsts pārvaldes un pašvaldības komisijas deputātu atbalstu. Minētajos grozījumos ir ietverts priekšlikums par 30% sliksni no ienākumiem, ko persona var ziedot vienai politiskajai

⁶⁵ Standard Eurobarometer 88. Public Opinion in the EU. Autumn 2017.

⁶⁶ Īpašais Eurobarometrs 470, Korupcija, Latvija, 2017.gada oktobris. Skat.: https://www.knab.gov.lv/upload/2019/ebs_470_fact_lv_lv-1.pdf

⁶⁷ Saeimā pieņemti 2017. gada 26.oktobrī. Skat.: <https://likumi.lv/ta/id/294878-grozijumi-politisko-organizaciju-partiju-finansesanas-likuma>

partijai viena kalendārā gada laikā. KNAB ir piedalījies TM darba grupā par valsts budžeta finansējuma palielinājuma iespējām partijām. Darba grupa sagatavoja atzinumu “Atzinums par valsts budžeta finansējuma iespējamo palielinājumu politiskajām organizācijām”, kurš atbalstīts MK 2019. gada 12. februāra sēdē (prot.Nr. 7, 28.§) un nosūtīts Saeimai. Minētajā atzinumā ietverts arī KNAB piedāvātais valsts finansējuma politiskajām partijām piešķiršanas modelis. Proti, KNAB piedāvāja, ja politiskā partija Saeimas vēlēšanās ir saņēmusi virs 2% balsu, bet zem 5%, tad tā katru gadu saņems 3 euro par katru derīgu zīmi; ja virs 5%, bet zem 10%, – 2 euro; bet virs 10% – 1 euro. Politisko partiju valsts atbalsta apjomu proporcionāli samazina atbilstoši vēlēšanās saņemto balsu skaitam (palielinoties vēlēšanās saņemto balsu skaitam, nedaudz samazinās valsts finansējuma apmērs par katru saņemto balsi). Papildu finansējums partijām par partijas darbā iesaistīto biedru skaitu - 10 euro par katru biedru. Attiecīgi KNAB norādīja, ka tā piedāvātais modelis nodrošinās vienmērīgāku finansējuma palielināšanu, kā arī neļaus dominējošām partijām iegūt nesamērīgas priekšrocības; un atbalstīs partijas, kuras ieguvušas mazāk balsu. Tomēr minētais modelis netika ietverts grozījumu Politisko organizāciju (partiju) finansēšanas likumā, kas stājās spēkā 2020.gada 1.janvārī, izstrādē.

Lai nodrošinātu politisko organizāciju (partiju) finansiālās darbības atklātumu, pārskata periodā ir veikti pasākumi, lai padarītu efektīvākus atbildības piemērošanas mehānismus par pieļautajiem pārkāpumiem un noteiktu vieglākas sankcijas politisko partiju finansēšanas kontroles jomā par maznozīmīgiem administratīvajiem pārkāpumiem, vienlaikus cenšoties nodrošināt administratīvā sloga samazināšanu. Minēto mērķu sasniegšanai attiecībā uz efektīvu atbildības piemērošanu, ir veikti grozījumi Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 21., 238.², 276.¹ pantu redakcijās.

Viens no būtiskākajiem pamatnostādņu uzdevumiem politisko partiju finanšu kontroles jomā ir 1) nodrošināt politisko partiju elektroniskās deklarēšanas sistēmas izveidi un ieviešanu Latvijā, kā arī 2) nodrošināt iespēju politisko partiju (organizāciju) finanšu datu bāzes publiskās daļas datus lejuplādēt apkopotā un mašīnlasāmā formātā. Šo uzdevumu izpilde uzsākta pārskata perioda beigās – 2017. gadā, kad līdz ar grozījumiem Politisko organizāciju (partiju) finansēšanas likumā⁶⁸ tika radīts normatīvais ietvars Elektronisko datu ievades sistēmai. Ar 2017. gada 14. novembra Ministru prezidenta Māra Kučinska rezolūciju Nr. 12/2017-JUR-198 KNAB tika uzdots līdz 2019. gada 30. jūnijam sagatavot un noteiktā kārtībā iesniegt Ministru kabinetā Politisko organizāciju (partiju) finansēšanas likuma (2017. gada 26. oktobra likuma “Grozījumi Politisko organizāciju (partiju) finansēšanas likumā” redakcijā) 3. panta trešajā daļā, 4. panta trešajā daļā un 8.² panta pirmajā daļā minēto tiesību aktu projektus, attiecīgi nodrošinot pārejas noteikumu 24. punktā Ministru kabinetam doto uzdevumu izpildi. 2019. gada 14.septembrī stājušies spēkā Ministru kabineta 2019. gada 10.septembrī pieņemtie noteikumi Nr. 417 “Politisko organizāciju (partiju) informācijas par iestāšanās naudām, biedru naudām, dāvinājumiem (ziedojumiem), vēlēšanu ieņēmumu un izdevumu deklarāciju un gada pārskatu iesniegšanas un publicēšanas noteikumi”. Noteikumi nosaka kārtību, kādā politiskā organizācija (partija), izmantojot Elektronisko datu ievades sistēmu, informē KNAB par iestāšanās naudām, biedru naudām un saņemtajiem un atpakaļ pārskaitītajiem (atdotajiem) dāvinājumiem (ziedojumiem) un iesniedz vēlēšanu ieņēmumu un izdevumu deklarāciju un gada pārskatu. KNAB turpina darbu pie Elektroniskās datu ievades sistēmas pilnveides un papildu funkcionalitātes ieviešanas.

Ar Politisko organizāciju (partiju) finansēšanas likuma grozījumiem, kas Saeimā pieņemti 26.10.2017., bet stājās spēkā 2019. gada 30. jūnijā (atbilstoši pārejas noteikumu 24. punktam), Politisko organizāciju (partiju) finansēšanas likuma 2.panta trešajā daļā ir noteikts, ka “fiziskās personas drīkst veikt dāvinājumus (ziedojumus), iemaksāt biedru naudas un

⁶⁸ Grozījumi Politisko organizāciju (partiju) finansēšanas likumā pieņemti 2017. gada 26. oktobrī

iestāšanās naudas no saviem ienākumiem, bet šo dāvinājumu (ziedojumu), biedru naudu un iestāšanās naudu kopējais apmērs nedrīkst pārsniegt 30 procentus no šo personu iepriekšējā kalendārajā gadā gūtajiem ienākumiem.” Turklāt šī likuma 4. panta trešajā daļā noteikts, ka “politiskā organizācija (partija) 15 dienu laikā pēc tam, kad saņemts dāvinājums (ziedojums), par to paziņo Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojam, izmantojot Elektronisko datu ievades sistēmu. Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs publicē savā tīmekļvietnē internetā informāciju par dāvinājumiem (ziedojumiem), kurus saņēmusi politiskā organizācija (partija). Politiskās organizācijas (partijas) ziņojumā norādāmās ziņas un tā iesniegšanas kārtību, kā arī kārtību, kādā publicējama informācija par politisko organizāciju (partiju) saņemtajiem dāvinājumiem (ziedojumiem), un šīs informācijas saturu nosaka Ministru kabinets”. Tādējādi tika noteikts jauns ierobežojums fiziskas personas ziedojuma apmēram, tai pat laikā likumdevējs, vērtējot situāciju un mainot informācijas par politisko organizāciju (partiju) saņemtajiem dāvinājumiem (ziedojumiem) iesniegšanas un publicēšanas kārtību, ir saglabājis līdzšinējo informācijas publicēšanas apjomu, t.i. tiek publicēti arī "mazie" ziedojumi. Attiecīgi KNAB ieskatā šāds regulējums nodrošina atklātību un caurskatāmību politisko organizāciju (partiju) finansēšanā, publicējot informāciju par visiem ziedotajiem neatkarīgi no ziedotās summas.

Pārskata periodā bija plānots veikt pētījumu un sniegt rekomendācijas Saeimai par politisko partiju biedru skaita palielināšanas iespējām, it īpaši partiju jauniešu organizācijās, un politisko partiju iekšējās demokrātijas attīstības veicināšanu. Pētījums nav veikts, bet attiecībā uz iespējām palielināt biedru skaitu, t.sk. partiju jauniešu organizācijās, ir tapis atzinums “Atzinums par valsts budžeta finansējuma iespējamo palielinājumu politiskajām organizācijām”⁶⁹ sadarbībā ar TM, FM un biedrību „Sabiedriskās politikas centrs PROVIDUS”. Minētajā atzinumā, lai kāpinātu Latvijas politisko partiju interesi palielināt biedru skaitu, piedāvāts no valsts budžeta politiskajām partijām piešķirt papildus finansējumu pēc formulas 1 biedrs – 10 euro.

Pārskata periodā un arī nākamajos gados KNAB uzdevums citstarp ir analizēt slēptās priekšvēlēšanu aģitācijas izpausmes iepriekšējos priekšvēlēšanu periodos un sniegt priekšlikumus normatīvo aktu grozījumiem slēptas aģitācijas riska novēršanai. Šī uzdevuma izpilde turpinās. KNAB strādā pie grozījumu izstrādes Politisko organizāciju (partiju) finansēšanas likumā un Priekšvēlēšanu aģitācijas likumā, lai pilnveidotu politisko organizāciju (partiju) finansēšanas un priekšvēlēšanu aģitācijas likumības uzraudzības ietvaru un mazinātu slēptas priekšvēlēšanu aģitācijas riskus. Plānotais grozījumu izstrādes termiņš – 2020. gada 31. decembris.

Saistībā ar vēlēšanu norisi KNAB periodiski aicinājis politiskās partijas un to apvienības un reklāmas pakalpojumu sniedzējus uz informatīvajiem semināriem par priekšvēlēšanu politiskās aģitācijas un politisko partiju finansēšanas jautājumiem. Semināros tiek skaidrotas Priekšvēlēšanu aģitācijas likumā un Politisko organizāciju (partiju) finansēšanas likumā noteiktās prasības, kā arī KNAB pārstāvji atbild uz politisko partiju pārstāvju jautājumiem.

Balstoties uz iepriekšēju analīzi par partiju un citu vēlēšanu dalībnieku interesējošiem problēmjautājumiem priekšvēlēšanu periodā un vēlēšanu dienās, KNAB pastāvīgi izstrādā metodisko materiālu politiskajām partijām, lai, gatavojoties vēlēšanām, nodrošinātu tām saistošo tiesību aktu pareizu interpretāciju un piemērošanu.

Kā izrādās, viens no sarežģītākajiem un visgrūtāk risināmajiem jautājumiem pēdējā desmitgadē (vai pat ilgāk) ir bijis lobēšanas atklātības veicināšana. Jau 2008. gadā MK 21. jūlija sēdē tika apstiprināta KNAB vadītās darba grupas izstrādātā koncepcija

⁶⁹ Atzinuma projekts “Par valsts budžeta finansējuma iespējamo palielinājumu politiskajām organizācijām” Skat.: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40468095&mode=mk&date=2019-02-12>

“Lobēšanas tiesiskās reglamentācijas nepieciešamība Latvijā”. Tās mērķis bija apzināt ārvalstu pieredzi, izvērtēt lobēšanas tiesiskā regulējuma nepieciešamību Latvijā, lai ļautu nodrošināt atklātību par atsevišķu personu vai to grupu interesēs tapušo valstisko lēmumu pieņemšanu.

Ar MK 2008. gada 28. jūlija rīkojumu Nr. 435 “**Par koncepciju “Lobēšanas tiesiskās reglamentācijas nepieciešamība Latvijā”**” tika atbalstīts kopsavilkumā ietvertais trešais risinājuma variants (koncepcijas 7.3. apakšpunkts). Tas paredzēja lobēšanas atklātības pamatprincipu noteikšanu valsts un pašvaldību institūciju ētikas kodeksos un citos normatīvajos aktos.⁷⁰

Tā kā jautājuma atrisināšanai šo daudzo gadu garumā ir trūkusi politiskā griba, arī pamatnostādņēs no jauna ietverts uzdevums izstrādāt priekšlikumus pieaugošās privāto interešu ietekmes likumdošanas procesā mazināšanai un lobēšanas atklātības veicināšanai, kā arī kārtības, kādā valsts amatpersonas (tostarp parlamenta deputāti), komunicē ar lobētājiem un citām iesaistītajām pusēm, kas mēģina ietekmēt likumdošanas procesu, un šīs informācijas publiskošanai.

Saeimas Juridiskās komisijas Kārtības ruļļa darba grupa 2017. gada 14. novembrī un attiecīgi Saeimas Juridiskā komisija 12. decembrī atbalstīja KNAB izstrādātos priekšlikumus likumprojektam “Grozījumi Saeimas Kārtības rullī” (Nr.922/Lp12) pirms otrā lasījuma. Ņemot vērā, ka 13. Saeima ir pārņēmusi šā likumprojekta izskatīšanu, KNAB atkārtoti iesniedza priekšlikumus likumprojektam “Grozījumi Saeimas kārtības rullī” (Nr.178/Lp13).

Priekšlikumi nosaka:

- a) pienākumu likumprojekta anotācijā un deputātu iesniegtajos priekšlikumos norādīt informāciju ar kādām formālām vai neformālām sabiedrības grupām vai privātpersonām, realizējot interešu pārstāvību, ir notikušas konsultācijas par kādu konkrētu tiesību normu (norādot attiecīgo pantu, tā daļu vai punktu);
- b) pienākumu Saeimas tīmekļa vietnē attiecīgajai komisijai pirms sēdes publicēt vispārpieejamo informāciju par sēdes darba kārtībā iekļautajiem jautājumiem – informāciju par uzaicinātajām personām, saņemtajām vēstulēm un atzinumiem par attiecīgo jautājumu vai likumprojektu, deputātu iesniegtos priekšlikumus un citus dokumentus;
- c) pienākumu deputātam ievērot vienlīdzības un atklātības principus saziņā ar formālām un neformālām sabiedrības grupām un privātpersonām, kā arī likumā noteiktajā kārtībā sniegt informāciju par notikušajām konsultācijām ar minētajām personām vai personu grupām;
- d) tiesības Saeimas Mandātu, ētikas un iesniegumu komisijai pašai ierosināt Saeimas deputātu ētikas kodeksa pārkāpumu lietas.

Otrs “neērtais” **pamatnostādņu uzdevums, kura izpildei līdz šim nav bijis politiskais atbalsts, ir VK pilnvaru paplašināšana, normatīvajā regulējumā paredzot tiesības VK veikt periodiskas revīzijas par Saeimas administrācijas darbību.** Arī Latvijas sabiedrība, vēloties paust savu viedokli un ietekmēt likumdevēja dienaskārtību, piedalījies interneta portāla *manabals.lv* virzītājā iniciatīvās balsojumā “Publisku revīziju Saeimas budžetam!”, savācot nepieciešamās 10 000 balsis, lai virzītu šo iniciatīvu izvērtēšanai Saeimā. Līdz ar to secināms, ka sabiedrība ir paudusi savu gribu ārējam izdevumu likumības un lietderības auditam Saeimā, kas šobrīd netiek veikts.

Šīs idejas viens no pretargumentiem galvenokārt ir nepieciešamība saglabāt varas līdzsvaru, lai iniciatīvas rosinātie grozījumi neietekmētu ne VK, ne Saeimas pienākumu veikšanai nepieciešamo varu. VK amatpersonas ievēl un tās budžetu apstiprina Saeima, un, ja

⁷⁰ KNAB tīmekļvietne, Politisko partiju finansēšana, Koncepcijas. Skat.: <https://www.knab.gov.lv/lv/legislation/s/concept/6179-koncepcija-par-lobesanas-tiesiskas-reglamentacijas-nepieciešamību-latvija.html>

revīziju nodotu VK, nevis privātam auditoram publiskajā iepirkumā, kā tas ir patlaban, tad rastos ietekmes risks uz VK. VK arī argumentējusi, ka pašlaik tā uzrauga izpildvaru, un likumdevēja audits saskaņā ar Satversmi tai nav piekritīgs. Ja pašreizējā kārtība netiktu mainīta un Saeimas revīziju atstātu tās pašas ziņā, kā alternatīvu VK saskata Saeimas iekšējo kontroles sistēmu audita rezultātiem, kas dotu pārliecību pašiem un sabiedrībai. VK ieteikums ir arī Saeimas komisijām vajadzības gadījumos vērtēt budžeta tēriņu lietderīgumu ar piesaistīto konsultantu palīdzību.

Saeimā 2018. gada 20. decembrī 1.lasījumā pieņemti Grozījumi Saeimas kārtības rullī (Nr: 178/Lp13), taču uz 2. lasījumu Saeimas Juridiskā komisija citstarp saņēmusi deputāta priekšlikumu izteikt šā likuma 185. pantu precizētā redakcijā: “(1) Saeimas grāmatvedību, izdevumu lietderību, likumību un gada pārskatus pārbauda Publisko izdevumu un revīzijas komisija, kā arī Valsts kontrole”. KNAB atbalsta viedokli, ka lielāka atklātība un pārliecība par godprātību Saeimas budžeta izlietojumā celtu sabiedrības uzticību valsts varai.

III. Secinājumi un turpmākā rīcība

- Pārskata periodā, vērtējot publiskā sektora izaugsmi un attīstību ceļā uz definēto politikas apakšmērķi *ierobežot korupcijas rašanās un finanšu līdzekļu izkrāpšanas iespējas valsts, pašvaldību vai privātajā sektorā*, ir vērojami mēreni un pakāpeniski uzlabojumi.
- Pretkorupcijas pasākumu plāni 2015. gadā bija izstrādāti aptuveni 36,6% valsts pārvaldes iestāžu un pašvaldību, savukārt 2017. gadā šādi plāni bija 45% institūciju.
- KNAB mērķis turpmākajos gados būs aktualizēt institūciju iekšējās kontroles sistēmas nozīmi korupcijas novēršanā, vienlaikus stiprinot institūcijas vadītāja lomu iekšējās kontroles pasākumu īstenošanā un nosakot vadītāja atbildību par iekšējās kontroles sistēmas neefektīvu pārvaldību.
- Turpmākajos gados kompetentajām publiskās pārvaldes institūcijām sadarbībā ar nevalstiskajām organizācijām būtu jāveic intensīvāks darbs uzņēmēju izglītošanā par korupcijas riskiem, tās izpausmēm un sekām gan darījumos Latvijā, gan aiz tās robežām.
- Lai arī KUI indeksu veidojošo indikatoru analīze norāda, ka 2017. gadā Latvijā pieaugusi tendence uzņēmējiem dot kukuli valsts amatpersonām, lai iegūtu valsts pasūtījumus, KNAB rīcībā esošā krimināllietu statistika šādu tendenci pārskata periodā neapstiprina, kas, savukārt, norāda uz iespējamu uzņēmēju neziņošanu par tiem zināmiem korupcijas gadījumiem publisko iepirkumu jomā.
- Vērtējot pārskata periodā sasniegto un plānojot turpmākās darbības neiecietības pret korupciju vairošanā un morāles standartu celšanā publiskajā pārvaldē, kā galvenie uzdevumi institūcijām turpmākajos gados ir izvirzāmi: 1) pilnveidot un stiprināt publiskas personas institūciju darbinieku uzvedības standartus (Ētikas kodeksus), veicinot nodarbināto ētisko apziņu, darba un uzvedības kultūru, nostiprinot profesionālo ētiku, vienlaikus veidojot pozitīvu institūcijas tēlu un vairojot sabiedrības uzticību; 2) veidot atklātu, godīgu un klientorientētu komunikāciju ar sabiedrību, kurā atspoguļojas katras publiskās pārvaldes institūcijas pieņemtie uzvedības standarti (Ētikas kodeksa principi).
- 2015. gadā no 241 pirmās instances tiesā saņemtās krimināllietas par noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā 95% gadījumu izskatītas divu gadu termiņā, bet 85% no saņemtajām krimināllietām izskatītas pat termiņā līdz 1 gadam⁷¹. Šis rādītājs krietni pārsniedz pamatnostādņu rezultatīvo rādītāju prognozes un ekspektācijas.
- ES tiek veidota noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas sistēma ar vienotu mērķi – novērst iespēju izmantot finanšu un nefinanšu sektoru noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijai un terorisma un proliferācijas finansēšanai, nodrošinot uz risku balstītu pieeju, kas paredz preventīvo, uzraudzības un kontroles pasākumu ieviešanu atbilstoši riska līmenim. Arī Latvija, apņemoties pildīt starptautiskās saistības noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas jomā, mērķtiecīgi un secīgi plāno uzdevumus un pasākumus, lai nepieļautu valsts finanšu un nefinanšu sistēmas izmantošanu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijai un terorisma un proliferācijas finansēšanai.

⁷¹ Statistikā ietvertie noziedzīgie nodarījumi ir ne vien KNAB, bet arī citu institūciju (Iekšējā drošības biroja, Valsts robežsardzes u.c.) izmeklētajās lietās.

- Viens no sarežģītākajiem un visgrūtāk risināmajiem jautājumiem pēdējā desmitgadē (vai pat ilgāk) ir bijis lobēšanas atklātības veicināšana. Lai arī šajā laika periodā bijuši vairākkārtēji centieni šo problēmu aktualizēt, kā arī piedāvāt dažādus iespējamus risinājumus lobēšanas atklātības veicināšanai, to atbalstam trūcis politiskās gribas.
- Iztrūkst politiskais atbalsts arī VK pilnvaru paplašināšanai, normatīvajā regulējumā paredzot tiesības VK veikt periodiskas revīzijas par Saeimas administrācijas darbību.
- Pārskata periodā no 90 plānotajiem uzdevumiem izpildīti 61 (68%) uzdevumi, no kuriem 21 uzdevuma izpilde ir turpināma arī nākamajos gados. Daļēji izpildīti ir 18 (20%) uzdevumi, no kuriem 7 turpināma izpilde. Pastāvīgi tiek pildīts 1 (1%) uzdevums, kā arī atbilstoši noteiktajam laika grafikam tiek pildīti 2 (2%) uzdevumi. Pārskata periodā nav izpildīti 8 (9%) uzdevumi, no kuriem 6 uzdevumu izpilde ir turpināma nākamajos gados. Uzdevumu vidū, kas informatīvā ziņojuma 1. pielikumā atzīmēti kā izpildīti, daļēji izpildīti, ir tādi, kuru sākotnējais mērķis tomēr nav pilnībā sasniegts, lai arī plānotās darbības no atbildīgajām institūcijām ir veiktas. Proti, no 61 tehniski izpildītiem uzdevumiem 3 uzdevumu (Nr. 2.15., 2.25., 14.6.) turpmāka virzība un pilnīga izpilde ir atkarīga no Saeimas lēmumiem. Tāpat no 18 daļēji izpildītiem uzdevumiem 3 uzdevumu (Nr. 2.14., 2.21., 8.3.) tālāka virzība atkarīga no Saeimas. Arī 1 no 9 neizpildītajiem Pamatnostādņu uzdevumiem (Nr. 14.8) tā izpilde ir tieši atkarīga no politiskās gribas un Saeimas lēmuma.
- 2020.gadā ir nepieciešams un tiek plānots veikt sabiedriskās domas aptauju, lai noskaidrotu, vai un cik lielā mērā ir sasniegti pamatnostādņu politikas rezultāti, darbības rezultāti un rezultatīvie rādītāji.
- Sekojot līdzi pamatnostādņu uzdevumu izpildes gaitai un rezultātiem, kā arī novērtējot un prognozējot situāciju pretkorupcijas politikas jomā līdz 2021.gadam, KNAB izstrādās **Korupcijas novēršanas un apkarošanas pasākumu plānu 2021. – 2025. gadam**, pamatojoties uz 2014. gada 2. decembra MK noteikumu “Attīstības plānošanas dokumentu izstrādes un ietekmes izvērtēšanas noteikumu” 13.2. apakšpunktā noteikto. Attiecīgi jaunais Korupcijas novēršanas un apkarošanas pasākumu plāns būs secīgs un mērķtiecīgs turpinājums Korupcijas novēršanas un apkarošanas pamatnostādņem 2015. – 2020. gadam. Šajā jaunajā politikas plānošanas dokumentā tiks saglabāts iepriekš definētais korupcijas novēršanas un apkarošanas kurss, proti, mērķi un rīcības virzieni, taču vienlaikus tas ietvers jaunu uzdevumu kopumu publiskas personas institūcijām, elastīgi reaģējot un pielāgojoties aktuālajām norisēm un problēmsituācijām sabiedrībā, kā arī tiesību normu piemērošanas problemātikai u.tml.

Korupcijas novēršanas un
apkarošanas biroja priekšnieks

J.Straume

Līga Bernharde, 67797259
liga.bernharde@knab.gov.lv